



# La Normal i el magisteri primari a Girona, 1914-1936: ensenyament públic i ideologies a les comarques gironines

Joan Puigbert i Busquets

**ADVERTIMENT.** La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX ([www.tdx.cat](http://www.tdx.cat)) i a través del Dipòsit Digital de la UB ([diposit.ub.edu](http://diposit.ub.edu)) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

**ADVERTENCIA.** La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR ([www.tdx.cat](http://www.tdx.cat)) y a través del Repositorio Digital de la UB ([diposit.ub.edu](http://diposit.ub.edu)) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

**WARNING.** On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX ([www.tdx.cat](http://www.tdx.cat)) service and by the UB Digital Repository ([diposit.ub.edu](http://diposit.ub.edu)) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

LA NORMAL  
I EL MAGISTERI PRIMARI  
A GIRONA. (1914-1936)

Ensenyament Públic  
i Ideologies  
a les Comarques Gironines.

---

TESI DOCTORAL PRESENTADA PER JOAN PUIGBERT I BUSQUETS

DIRECTOR: DOCTOR EMILI GIRALT I RAVENTÓS

---

GIRONA, JUNY DE 1984

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA. UNIVERSITAT DE BARCELONA.

*Portada:*

*Façana d'Athenea (1913)medifici de R.Masó,Sala d'Actes de la Normal de Girona (1917-1936)*

El diari republicà aprofità, certament, el moment propici per a dir unes quantes coses que no havia pogut dir i per marcar netament les seves diferències respecte a la Dictadura. No eren, tanmateix, la moderació, la tolerància i la discreció, les virtuts pròpies d'un govern presidit pel general Primo de Rivera. El nou governador civil ho confirmaria.

El nou governador era Juan de Urquía. Ja només d'arribar va dirigir-se a la premsa. Tenia com una glòria considerar-se periodista, car, en efecte, havia format part de la redacció de El Nacional on signava amb el pseudònim de "Capitán Verdades". Serà una de les seves grans manies, la de fer comunicats de premsa i establir una ambigua relació de "camaraderia professional" amb els periodistes gironins. Ben aviat, convocà als directors dels periòdics gironins: pel Diario de Gerona, S.Masó; El Norte, Joaquim Font i Fargas; El Gironès, J.Camps i Arboix; La Voz de Gerona, Josep Saguer; i Darius Rahola per El Autonomista. Al llarg de la reunió els informà de què el govern desistia del projecte d'organització regional d'Espanya.(43)

Pocs dies més tard hom organitzava un sopar "ofrecido por los periodistas gerundenses a su compañero don Juan de Urquía". Per a veure clar el tipus de governador civil que havia destinat el Director a Girona val, potser, la pena de reproduir la crònica d'aquest sopar:

"Asistieron, además del homenajeado, los señores De las Casas, Secretario particular del Gobernador; Camacho, Secretario del Gobierno Civil; Marín, profesor de la Normal; Martorell, antiguo periodista; Jaumendreu, presidente de la Cooperativa de Casas Baratas; Muné y Batalla, por el "Diario de Gerona"; Font y Fargas, Sot, Delclós y J.Colomer, por "El Norte"; D.Rahola, Lloveras y Rodríguez Grahit, por "El Autonomista"; Saguer, por "Las Noticias" y "La Voz de Gerona"; Oliva, por "La Tribuna"; Grahit, por "La Vanguardia"; y Roca Falgueras, redactor-fotógrafo; y Balari, publicista.

El banquete transcurrió en la más franca camaradería, ...Al descorcharse la espumosa champaña hicieron uso de la palabra los señores Font, Martorell, Jaumendreu, Rahola, Colomer y don Juan de Urquía.

(...)

Don Juan de Urquía, empieza diciendo que va a hablar sentado porque así le aparecen aquellos días lejanos en que sentados entorno de la mesa de redacción

de "El Nacional" dejaba volar,..., el caballo alado de la fantasía. Entonces yo era, el bohemio periodista que firmaba mis artículos con el caballeresco pseudónimo de "Capitán Verdades", y en mis campañas, las líneas que mi pluma trazaba en las cuartillas, eran sostenidas con la punta de la espada.

(...) Recibí una carta del general Martínez Anido... Al llegar a Madrid, Primo de Rivera me dijo 'necesito de tus servicios, tienes que ir de Gobernador a Gerona, aquello está un poco mal y conviene que pongas allí todas tus energías -y yo aproveché la carga para provecho de la patria, y por esto estoy en Gerona.

Mi política será de atracción, paz y concordia; no se avienen mis ideales con una dura política de represión. Y para los degenerados y malos ciudadanos tendré siempre una frase a flor de labio de benevolencia, para envolver el gesto de castigo.

Seguidamente habla del regionalismo(...), él es el primer regionalista; admite incluso una descentralización...

Censura duramente el separatismo. Habla de la U.P. y dice que seguirá el camino trazado, pero que si Gerona no le ayuda, dejará el mando.(...)"(44)

I comencen els incidents. Adonem-nos, primer, que El Autonomista des de fa uns mesos ha canviat de tàctica, i és ara molt més incisiu. Podem assenyalar el mes de juliol/agost com l'inici d'aquesta nova orientació.

Els incidents, diem, es multipliquen: a proposta del Delegat governatiu d'Olot, el corresponsal de "Las Noticias" a aquella ciutat, Martirià Rigola Torres, és desterrat a Saragossa, inicialment per 6 mesos, posteriorment rebaixat a 1 mes, acusat de "separatisme"; és suspesa temporalment la revista Niño Jesús de S.Hilario, per no haver passat per la censura; imposició d'una multa a Narcís Lloveres, corresponsal a la Bisbal de El Autonomista per haver criticat la situació higiènica de la vila, posteriorment fou anul·lada; nota oficiosa del govern civil sobre el separatisme i els sentiments regionals; desmentiment dels rumors malintencionats de què el governador civil serà cessat; protesta de El Autonomista per haver rebut una targeta postal estripada en la part escrita en català; polèmica a propòsit dels bàndols fets enganxar pel governador civil convocant a celebrar l'onomàstica del Rei i arrencats; suspensió

durant un mes de Heraldo de Gerona de Jaime Roura;... (45)

Detinguem-nos uns moments a analitzar el caràcter d'aquests incidents. Són petites provocacions, de desgast. Gairebé facècies que enfurismaven la petulància grandiloqüent i casernària del Sr. de Urquí. Per exemple: l'afer dels bàndols.

"Nota oficiosa del Gobierno Civil:

La escoria separatista, que tiene por divisa la degeneración, y por norma la cobardía, vuelve a sus procedimientos de siempre: el anónimo, la amenaza y la coacción...

Estas noches, pagando la travesura de unos pobres chiquillos, se ha consagrado a romper los bandos que el Gobernador, ha mandado fijar en las esquinas, con motivo del santo de S.M. el Rey. Algunos de ellos serán sometidos a un interrogatorio severo, y si se descubre a los inductores, serán puestos sin compasión, a disposición de los Tribunales militares.

El Sr.Urquí estima, como un orgullo, y como una honra, merecer la inquina de los viles, y la persecución de los ruines. Afortunadamente, ellos no son Cataluña, trabajadora, industriosa y viril. Y ha de proclamarse en defensa de Gerona, que los pocos separatistas que aquí existen, desfallecen intoxicados por su propio veneno. (...) prefieren morder en las guaridas el crédito ajeno, y entorpecer las labores patrióticas, el rigor de la Autoridad, inflexible, se hará sentir contra los malos españoles, que al serlo son los peores catalanes, porque este nombre -catalanes- no cuadra a reptiles."(46)

El Autonomista vol posar una mica de seny davant el fet, i posar una mica de mesura a la reacció forassenyada del governador. Per això escriu: "Nosotros creemos que estas criaturas que han estropeado el bando del Sr.Urquí lo han hecho irreflexivamente...". L'endemà, el governador contestava a El Autonomista ja amb més mesura, tot assenyalant que només castigà els inductors, si és que realment n'hi ha. (47)

La realitat és que el Directori a Girona no comptava amb massa simpaties. I el que el governador nota és aquest buit d'adhesions, la irònica indiferència, o el rumor malintencionat. Aquesta actitud reticent, i d'oposició amb sordina, exasperava el militar. Més d'un cop manà perseguir pels cafès els possibles

divulgadors de crítiques i rumors; amb poca fortuna, cal dir-ho. Exasperat, Juan de Urquía imposà diverses multes a personalitats gironines, basant-se en meres suposicions i en l'avaluació d'actituds. Ell mateix, ingènuament, ho explica:

"Nota oficiosa del Gobierno civil:

Es público que el Gobernador ha impuesto estos últimos días varias sanciones, de carácter severo. Y bien está que explique lealmente, y a la luz del día, los motivos en que ha inspirado su conducta.

Unas cuantas personas, pocas por fortuna, y por desgracia para ellos sobradamente conocidas, han venido, con reiteración desoyendo invitaciones, advertencias y ruegos que el Gobernador no ha recatado.

Al amparo de una política de atracción y paz, que es norma del Sr. Urquía, esas cuantas personas mantienen una cauta reserva, propalando de oído en oído que es esta situación transitoria, y que volverán, pronto, al monopolio de los órganos públicos.

Contumaces en el error, los que hicieron al amparo de gobiernos insensatos alardes estridentes de criminal separatismo, no han tenido en estos días de redención, la nobleza de aceptar, arrepentidos, una realidad de justicia ni tampoco la valentía de declarar ideales que ellos mismos saben no llegan a la conciencia pública.

Agazapados, no. Adversarios de escondite o madriguera, no. Tiene el señor Urquía para todas las ideas, profundo respeto. Pero el respeto sólo alcanza a las ideas que son lícitas, y no a las que tienen una definición y una sanción en el Código penal. Estas no se pueden sustentar, ni siquiera en el silencio y en el recato de las guaridas. Ni deben transmitirse en la intimidad. El que disfrute de las ventajas de la tierra española y se acoja al amparo de las leyes españolas, y utilice sus derechos de español, ha de cumplir los deberes que el patriotismo impone y no puede tener una sonrisa de desdén, ni una indiferencia que ofende para sentimientos que arraigan en el corazón de los españoles.

Para cuanto afecte a esos pocos, en la política de tolerancia el Gobernador hace un alto. En el terreno del patriotismo, no cabe practicarla. En el amor a España, tienen que rivalizar todos los españoles. No se admite en este punto ambigüedades ni distinguos. Hay que hacer una abjuración pública solemne y sincera de ideas criminales, y si no, renunciar a la dignidad de españoles. No se puede ostentar este título para mancillarlo y escarnecerlo. El dilema, pues, es claro. O al arrepentimiento o a la ruina, ya que el Gobernador no creará márti-

res, porque prefiere engrosar la legión de los mendigos, ya que ellos como mendigos proceden."(48)

Però els principals problemes sorgiren, com sabem, a l'Ajuntament. Sobretot al voltant de dues qüestions. D'una banda, el barri de la Mercè (49), i tota la problemàtica ciutadana reflectida en els nous pressupostos. Segons El Autonomista la política municipal va de mal en pitjor:

"Tres presupuestos lleva confeccionados para el año 1924-25 el actual Ayuntamiento.(...)

En el presupuesto formulado por el actual Ayuntamiento, no sabemos ver plan, ni orientación.(...)

Venimos clamando años y años para la fomentación de la cultura, y dispuestos los concejales a hacer economías suprimen 500 ₧ para material de escuelas; las escuelas nacionales se quedan sin 250 ₧ que para premios y fiestas escolares se consignaban; se suprimen totalmente las 3.000 ₧ para obras escolares de verano. Otras 3.000 ₧ destinadas a la creación de una escuela de música van al cesto y nos quedamos con la escuela de Bellas Artes (?) que, después de sufrir un aumento de 2.000 ₧, se le aumentan 1.000 ₧ más, total 3.000 ₧. El concejal señor Saurina, profesor de dicha escuela, fue muy felicitado...

La ética a un lado y la estética...al otro.

Pagaremos como ricos, para que nos sirvan como pobres"(...).(50)

El segon punt, l'afer de l'Ajuntament i una companyia teatral i la seva derivació cap a un enfrontament entre alguns regidors i l'Associació de Periodistes.(51)

Per acabar de completar el panorama sorgí encara, segons informa Heraldo de Aragón, tot aprofitant l'absència del Governador, una mena de "complot" entre J.Bartrina, alcalde, Fernando Casadevall, i Joan Gomis Ll., contra Urquía. El Secretari particular, De las Casas, s'afanyà a desmentir-ho. Però alguna cosa de veritat devia haver-hi, quan uns dies més tard, el governador Urquía afirmava: "...y también -añade la nota- como sólo él fue el ofendido...restituye a D.Fernando Casadevall su cargo de diputado cuando nadie se lo pide y menos se lo impone."(52)

Ens trobem en els moments àlgids de la campanya del Marroc i de les reformes polítiques del Directori. En el

primer aspecte el diari republicà publica informacions, molt mutilades, però, per la censura (53). En el segon, El Autonomista és crític, com -per exemple- a propòsit del vot corporatiu.(54)

Tanmateix hi havia, encara, algun marge de llibertat. A Girona, l'Ateneu no fou tancat, i ben al contrari desenvolupà una activitat força intensa. A primers del 1925 es renovà la Junta; foren reelegits Carles Rahola com a President; Cassià Costal, com a Secretari; Esteve Colomines, de Tresorer; i va nomenar-se el nou càrrec de Bibliotecari, que recaigué en Pelagi Negre; Joaquim Pla, continua de Vice-President. També El Centre Republicà tenia una vida normal, i fins s'organitzà una gran commemoració de la proclamació de la Primera República, amb assistència de 400 comensals, sota la presidència de Quintana, Marià Julià, Ramon Varderí, Llorenç Busquets, Josep Vidal, D.Rahola, i Rodríguez Grahit en representació de El Diluvio.(55)

El motiu de majors dissensions entre els grups mateixos que donaven suport al Directori prové del repartiment dels càrrecs de la Diputació Provincial i de l'Ajuntament. Ja hem subratllat com l'any 1924, es produeixen sovint canvis entre els membres components d'aquestes dues instàncies polítiques. Certament, aquests canvis i dissensions són prou significatius de la debilitat i de la poca cohesió dels grups que recolzaven el Govern. Aquests rellevaments donen la sensació de ser fruit de lluites personalistes, o, en tot cas, amb matisos ideològics molt subtils, difícils de deslligar de meres qüestions personals. Tampoc no podem oblidar que certes dimissions responien clarament, malgrat no dir-ho i fins a desgrat de les protestes formals d'adhesió al règim, a desafecció respecte al Directori.

En aquest sentit, ja el febrer del 1925 va ser nomenat regidor de l'Ajuntament el professor Manuel Xiberta i Roqueta, d'un Ajuntament presidit per E.Gruartmoner, com a alcalde accidental. Tanmateix, el 20 de març hom parlava de la constitució d'una nova corporació municipal. El Autonomista, el 20 de març, recollia el rumor d'intrigues i avançava com a possible nou alcalde el nom de Joan Tarrús o el de F.Casadevall.(56)

L'endemà, i malgrat no ser encara oficial, el diari republicà dóna a conèixer la composició del nou Ajuntament, presidit definitivament per Frederic Bassols. En efecte, l'alcalde J.Bartrina havia dimitit i havia estat nomenat diputat provincial. Segons El Norte els nous regidors eren F.Casadevall, J.Font i Fargas, E. de Fonsdeviela, Isidre Bosch, Alexandre Dalmau, Ramon Puig Ribas, Narcís Mateu, Manuel Almeda, Pere de Pol, J.M<sup>a</sup> Vilahur, Marià Burguet, Valentí Güell, Narcís Pla Tauler, i Joan Gultresa; i restaven en el càrrec els regidors Joan Gomis, Josep Mirandes, Francesc Canós, Joan Viñas, Antoni Franquet, Melcior Barceló, Manuel Xiberta, Agustí Pumarola, i Benvingut Discossi (aquest darrer del PSOE). Tanmateix, F.Casadevall, "ha renunciado al nombramiento de concejal". Pocs dies més tard també dimitiren Valentí Güell, i Narcís Pla. Per a cobrir les seves vacants foren nomenats Antoni Montseny, Artur Ventós, i Narcís Tibau (57). En canvi, es negaren a participar en aquest Ajuntament Joan Tarrús i Joaquim Franquesa, i

"consideraciones que afectan a la actual suspensión del sufragio y al ejercicio del Poder público, determinaron la resistencia de elementos que siguen la doctrina de Pi i Margall, y apreciaciones relacionadas con actitudes pretéritas,...originaron la negativa de don Luis de Llobet,.."(58).

En tot cas, val la pena de destacar la presència a l'Ajuntament dels professors de la Normal Joaquim Font i Fargas, Joan Gomis i Llambias, Manuel Xiberta i Roqueta, i del Regent de l'Escola Annexa, Francesc Canós.

Cal dir que El Autonomista considerà el nomenament d'alcalde de Frederic Bassols com a força encertat:

"(...) Con ser nosotros irreductibles adversarios de los dinásticos, respetando siempre amistades particulares y teniendo para los adversarios políticos todas las consideraciones personales que se merecen, hemos de manifestar que, en esta situación interina de anormalidad constitucional,..., la elección del señor Bassols,..., representa para el vecindario un mal menor,...

Desde el golpe de Estado, hasta la fecha, han sido removidos cuatro o cinco veces los concejales de nuestro Ayuntamiento.." (59)

Pocs dies després, el ple del nou Ajuntament aprovà per unanimitat un programa d'obres. Aquest pla d'obres recollia moltes propostes formulades en els anys anteriors a la Dictadura i suggeriments de diversos regidors -l'alcalde Bassols en presentar-lo esmentà explícitament el regidor Manuel Xiberta-. Aquest ampli programa d'obres contemplava aspectes urbanístics (plaça de la Independència, acondicionament del riu Onyar, creació de passeigs laterals al riu,...) i serveis públics (escorxadors municipal, col·lectors d'aigües residuals, renovació de llambordes i asfaltat de carrers, servei de bombers, safareigs públics, edifici consistorial, etc.). Dos dels apartats feien referència directa a centres docents:

"5ª- Escuelas Normales. Para la dotación de locales apropiados se habría de construir, en primer término, un edificio Normal de Maestras en los terrenos que a este efecto se tenía ya indicados y eliminados de subastas, sitios en la calle de Jaime I, chaflán al de Artilleros de los Sitios, frente al Grupo Escolar. Y para la instalación del local de Maestros, se aprovecharía este último edificio, dejando en él la Escuela práctica graduada, actualmente de seis Secciones, anexa a dicha Normal, descongestionándola así del actual excesivo número de alumnos. Se calcula el importe de todo ello en la cantidad de pesetas..... 200.000

6ª- Construcción de edificios para Escuelas Nacionales graduadas. Estos edificios, destinados a facilitar la asistencia a las Escuelas en los barrios extremos, habrían de ser dos, con capacidad para 150 alumnos cada uno, situándolos uno en el barrio del Carmen y otro en el barrio de San Pedro, calle de Pedret. Su importe calculado en pesetas.. 225.000 (60)

Cal dir que si el total de l'emprèstid era de 2.050.000, les dues partides previstes per a ensenyament representaven en conjunt un 20%. Aquesta proposta fou aprovada per unanimitat, però no sense que hi hagués hagut mar de fons:

"Al destituirse el Ayuntamiento anterior presidido por el señor Bartrina y constituirse el actual que preside el señor Bassols, se formó enseguida una camarilla de descontentos que empezaban a intrigar para poner obstáculos a la labor del actual Ayuntamiento gubernativo.

Enterado de ello el señor De Urquía, dictó medidas, publicó una nota enérgica y llamó a su despacho a algunos concejales intrigantes. Todo esto debió influir en el milagro de haberse aprobado por unanimidad el proyecto, a pesar de haber manifestado públicamente que votarían en contra algunos concejales".(61)

Tanmateix, Diario de Gerona es mostrà molt crític respecte els projectes de l'Ajuntament, i sobretot en relació amb la necessitat de l'emprèstit. Per exemple, en relació a les escoles a crear, Joaquim Pla escrivia:

"La construcció de dues escoles...està bé, però no es caigui en l'error lamentable de bastir palaus, com es feu erròniament amb el Grup Escolar: les escoles deuen ser senzilles, clares i alegres..."  
(62)

Aquesta és una de les crítiques més constants de Diario de Gerona en relació amb els edificis escolars, que tornà a repetir-se en l'època republicana en parlar de l'escola de Montjuïc. Com si l'escola pública no mereixés unes despeses gaire elevades.

També, poques setmanes més tard, es constituí la nova Diputació. Continuà de President Pere Llosas. Entre els nous diputats sobresortia Onofre Pont, important comerciant de Cadaqués, vell amic de D.Rahola, com explícitament fa constar. Cal dir que Pere Llosas creia en la viabilitat de la Mancomunitat de Catalunya, a desgrat de ser una Mancomunitat mediatitzada pel Directori. Així, al si de la Mancomunitat féu gran elogis de les excavacions que es portaven a terme a Empúries i d'altra banda, el seu informe sobre la inspecció realitzada a l'Institut d'Estudis Catalans era també positiu -amb matisos conjunturals, certament- (63). Per això, en plantejar-se a la Diputació de Girona si calia o no continuar mancomunats uns quants serveis amb les altres diputacions catalanes, o sigui, i en definitiva, si es mantenia o es dissolia la Mancomunitat de Catalunya, Pere Llosas fou absolutament favorable a la seva permanència. Va ser sorollosament derrotat, tal com calia esperar. El President Llosas i el diputat Martí defensaven un vot particular

que contemplava la coordinació dels serveis de camins, beneficència i sanitat. Només aconseguiren 4 vots: els propis i els de Bonet i Buch. Votaren en contra Bartrina, Ferran, August, Ferrer, Pont, Butiñà, Rexach i -per escrit- Sardà (64). Era tan evident que la voluntat del govern era la de dissoldre la Mancomunitat que l'inefable De Urquía va haver d'escriure una carta al Director de El Autonomista desmentint qualsevol pressió seva en el resultat de la votació:

"Mi querido amigo y compañero:

Permítame molestar un momento la atención de los lectores de su periódico, para afirmar una vez más, bajo la garantía de mi firma, que no intervino, ni siquiera con mi consejo, en la resolución que adoptaron los Diputados provinciales votando en contra de la Mancomunidad.

Me parece indudable que si hubiese pretendido imponer a los señores Llosas y Martí, hombres de convicciones, que secundaran el acuerdo tomado, hubiesen dimitido los cargos antes que complacerme. Y no se puede decir, sino pensando maliciosamente, que personas de alto relieve social y económico, de la gran independencia de don Onofre Pont, don Félix Ribera, don Martirián Butiñá, don José Ferrán, de la firme y consecuente historia del señor Ferrer o de la exquisita inteligencia del señor Bartrina, se hubiese prestado a favorecer la Mancomunidad, a la menor indicación, porque cuando intenté, hace bastantes días, controlar opiniones, me encontré ante actitudes sinceras e irreductibles.

Formé el propósito de respetar, como era justo, el convencimiento de todos y de cada uno,...Cierto que yo tuve en mis manos la solución, formando una Diputación de corderos, obedientes al mandato de cualquier pastor; pero yo no sirvo para eso, porque lo hubiese estimado oprobioso (...)." (65)

Pocs dies més tard, el Sr.Llosas dimitia de President de la Diputació gironina.

"El desarrollo de los hechos acaecidos después de la promulgación del vigente Estatuto provincial me coloca en situación tan delicada...

No de ahora, ya de antiguo, durante toda mi larga vida parlamentaria, mi actuación ha ido encaminada a defender, al propio tiempo que la descentralización administrativa, la reforma de este régimen, en el sentido de llegar al reconocimiento de Entidades más amplias, consagradas por la etnografía y

la historia, que las actuales provincias. Notorios han sido asimismo mis trabajos encaminados a obtener que pudiera subsistir el régimen de Mancomunidades de provincias para los fines reservados por la Ley. (...)."(66)

Amb tot, les dissensions internes i les intrigues i les enemistats personals continuen, per a desesperació del patriòtic governador civil. El motiu que féu aflorar aquestes cròniques desavinences i intrigues va ser la formació de la nova Junta Directiva de la Unión Patriótica.

"Nota oficiosa del gobierno civil:

Está en la conciencia de todos, y así se reconocerá, sin duda, que no han faltado al Gobernador energías, para reprimir audacias separatistas y combatir elementos desafectos a España. Si de continuar esta obra regeneradora se tratase, la persistencia aquí, sería para el señor Urquía una cuestión de patriotismo y dignidad, a la que en ningún momento podría volverle la espalda.

Pero lo que ocurre ahora, es que se ahondan entre los mismos amigos, una división suicida, y se agudizan rencores e intrigas, que no es posible suavizar serenamente.

Ello quita a la acción gubernativa prestigio y eficacia, máxime cuando, inútilmente, se han intentado, con empeño, reconciliaciones y avenencias salvadoras. En el expediente gubernativo instruido estos días, no aparecen, es cierto, pruebas plenas de culpabilidad contra nadie; pero se perfilan responsabilidades y se apuntan indicios, suficientes para llevar al ánimo dolorosas convicciones morales. Si el mal partiese de los enemigos de España la autoridad encontraría expeditos los caminos de la acción. Pero ahora, la adopción de medidas enérgicas, quebrantaría y debilitaría al núcleo, harto dividido, de elementos afectos. No hubo cargos para todos, ni la ambición de todos pudo satisfacerse. En el seno del descontento, y del despecho, se engendró una campaña de oposición, y hasta de injurias y calumnias.

Consciente de su deber y de su responsabilidad, el Gobernador expone hoy al Directorio esta situación, y solicita permiso para trasladarse con urgencia a Madrid y ampliar, personalmente, detalles y pormenores. Si el Gobierno pone en sus manos aquel máximo extraordinario de facultades que la situación requiere, el señor Urquía intentará prestar a España y a Gerona, el servicio que el interés y el honor demandan. Si no rogará, de nuevo, a sus superiores

que se acepte su dimisión, a fin de que otro, con más habilidad o con más fortuna, logre la unidad y el entusiasmo que ha de asistir, y es indispensable, a toda acción de gobierno."(67)

El governador De Urquía, doncs, es retia, fracassat i amargat. Havia estat vençut pel boicot pel buit de la majoria de la població, i sobretot dels sectors polítics més vius, de Girona; i -a causa de la poca implantació del Directori, precisament- per haver-se de refiar de les escorrialles dels partits monàrquics, personalitats i grups heterogenis, amb velles rancúnies i ambicions. Quina diferència no hi ha entre els primers actes del seu govern provincial, ingènuament ardorós, i l'amarga sensació de fracàs, decebut, d'aquesta darrera nota!.

A Girona, com a la resta de Catalunya, l'únic grup que va col·laborar obertament amb la Dictadura va ser el que s'aplegava al voltant de la coalició U.M.N. Tenia El Norte com a portantveu, de tal manera que esdevé pràcticament òrgan del Directori a Girona, i d'Unión Patriótica en constituir-se.

La U.M.N. estava formada a Girona bàsicament pel sector tradicionalista escindit del carlisme ("mellistes"), ex-mauristes, i un conjunt de persones procedents del caciquisme dels vells partits tornants. Deixant de banda les enemistats personals, el que unia el conglomerat heterogeni era la defensa de postures polítiques i socials palesament reaccionàries, la "política d'ordre", anticatalanista i d'un espanyolisme enervat, i un catolicisme ultramuntà a vegades honest, a vegades merament conjuntural i ideològic.

El Norte, l'any 1924, s'intitulava "Diario católico de avisos y noticias", i era dirigit per Joaquim Font i Fargas. Tanmateix, i malgrat l'etiqueta de confessional, no comptava amb la simpatia de la jerarquia eclesiàstica ni d'amplis sectors del clergat -ja més escorat cap a positures catalanistes i liberals- ni dels grups catòlics més significats. El mateix diari ho retreia amargament:

"...cierto que al inmenso esfuerzo y sacrificio..no han respondido los elementos católicos, ni aún los que entre estos son eclesiásticos. Podríamos decir muchas cosas..."(68)

Pròpiament El Norte continuava essent l'Òrgan del sector "mellista" escindit del carlisme. Presidia el Consell d'Administració del periòdic Joan Viñas Robert. I la Junta Provincial Tradicionalista era presidida per J.Vilahur; n'era Vice-President Josep Gimbernat, i Secretari, Joaquim Font y Fargas. La postura oficial dels tradicionalistes vers el Directori la definí molt bé Teodoro de Mas en un discurs a Vic, al "Círculo Tradicionalista": "..no debían oponerse al Directorio. Debemos -dijo- sin embargo, reservar la total adhesión

para cuando.."(69). En la pràctica, participaren obertament en el govern municipal i provincial. La Junta Provincial, en aquest sentit, hagué de fer una nota oficial a propòsit de la designació d'alguns afiliats al Partit com a diputats provincials; una nota contradictòria, car en el punt primer recordava que els afiliats no podien acceptar càrrecs públics si no era a proposta de la Junta, però en el punt segon justificava l'acceptació dels càrrecs de diputats malgrat no haver-se acomplert l'esmentada condició (70). Per això, doncs, diem que malgrat conservar el seu caràcter d'òrgan del tradicionalisme, El Norte esdevingué en la pràctica portaveu del Directori i de la Unión Patriótica.

El Norte, com tots' els diaris i altres periòdics, era sotmès a la prèvia censura militar. Tanmateix així com els altres periòdics ho fan constar expressament, El Norte no ho diu. D'altra banda, la censura molt poques vegades macula les planes del periòdic. A més publica poques notícies de prohibicions o detencions; vol donar la sensació de normalitat.

El diari ideològicament defensa la Dictadura. Es patentitza en una llarga sèrie d'articles. El col.laborador habitual "Claudio" (¿J.Font i Fargas?) escriurà que és l'única solució, com una mena de llei natural, i posarà com a model Mussolini; en una clara desqualificació de la democràcia: "..Ha bastado que terminara el mandato de los últimos diputados elegidos por esta ficción llamada sufragio universal para que.."(71). El model serà Mussolini i el feixisme italià. En definitiva, si algú ataca el feixisme italià és per una estratègia d'internacionals secretes com pot ser-ho la francmaçoneria (72). Heus ací un altre paral.lelisme amb la situació espanyola; també el Directori és atacat per la francmaçoneria, i altres personatges amb interessos obscurs, com el novel.lista Blasco Ibáñez (73). Com sempre, eren els enemics d'Espanya els que s'oposaven al Règim dictatorial.

En tot cas, el Directori faria una política d'ordre públic, de salvaguarda del principi d'autoritat, i de defensa

dels valors tradicionals d'Espanya, i entre ells, és clar, el catolicisme, amb mires únicament a la grandesa de la pàtria Espanya, sotmesa a un procés de disgregació per l'acció d'una minoria de separatistes, que havien ultrapassat i distorsionat el legítim amor a la regió i a les seves peculiaritats, ben segur que per raons inconfessables. Bona culpa de la decadència d'Espanya calia atribuir-la als partits polítics i a les corrupcions que havien generat. Per això era arribada l'hora de "El ocaso de los políticos" i de la neteja administrativa i ideològica (74). En aquest programa hi coincidiren tots els sans espanyols, i no cal dir els catòlics perquè "El catolicismo de un ciudadano en España, es garantía de patriotismo"(75). A Catalunya, a més, l'adversari era el nacionalisme català; sovint coaligat a ideologies "extremistes i dissolvents" (76). Per això, també, estarà en contra de la Mancomunitat de Catalunya, com a instrument "centralista barceloní" en detriment de les "províncies" (77). En bona part la visió del tema la sintetiza un article de José M. Thió y Rodés:

"Ninguno de los que,...,hemos puesto y predicado, por encima del amor a nuestra comarca y a nuestra región, a nuestra lengua y a nuestras gloriosas cuatro barras, el amor a la Patria grande, única e indivisible, el amor a España, y que siempre nos hemos sentido orgullosos de poder llamarnos españoles, habrá dejado de verse insultado, en reuniones o escritos, por lo que todo lo posponen al 'Amor a Catalunya (sic)', desde los cultos 'cler-gues' modernistas y separatistas, hasta los socialistas y comunistas de 'Justicia Social', buenos amigos de los de la 'Veu' y 'La Publicitat'...(....) ¿Somos los tradicionalistas contrarios a la lengua y escudo de Cataluña? No...y aún las mismas disposiciones excepcionales, que como tales encuentro justificadísimas después de las groserías y bajezas cometidas, siempre cobardemente, por los hijos espúreos de esta región, ninguno de nosotros las propone como medida permanente. Pero ¿Quiénes tienen la culpa de que se hayan tenido que tomar medidas? Ciertamente no son los dignísimos generales que, con peligro de su vida, han demostrado su amor a Cataluña, logrando la libertad de trabajo,...,...., protestábamos de que se convirtiese al Municipio

barcelonés y a la Mancomunidad de Cataluña, en una merienda de negros, donde se saciaban todas las concupiscencias catalanistas..."  
(78)

Per portar endavant la nova política calia aplegar en un partit els defensors del Directori; serà la "Unión Patriótica". Un partit creat des del poder. El Norte del 3 de juny informava de la Constitució a Girona de la Unión Patriótica (79). El Comité Provincial quedà constituït segons aquest esquema: President, J.M<sup>a</sup> de Lacoma; Vice-Presidents, Pere Llosas, i Joan Tarrús; Vocals substituïts, F.Bassols, Ignasi Puig; Vocals, R.Martí, E. de Fonsdeviela, F.Casadevall, R.Puig, J.Moragas, M.Burch, S.Bonet, M.Ferrer, I.Bosc, E.Gruartmoner, J.Ferrán, E.Cardelús, M.Butiñà, J.Bonmatí, R.Torroella, F.Albert (Verges), J.Serdà (Ripoll), M.Salellas, N.Mateu i N.Pérez (Girona), L.Sala (Breda), A.Puig (Olot); Secretariat, Secció de Dret, Jaume Bartrina; d'organització i propaganda, J.Font i Fargas; i de Premsa, J.Gomis. En la seva gran majoria, doncs, eren càrrecs polítics.

Uns mesos més tard es feia públic un manifest, inflammat i retòric, incitant a afiliar-se a "Unión Patriótica" (80). El signaven 267 persones. El Diario de Gerona, el 25 de novembre, reproduïa un comentari de El Gironès segons el qual els signants eren tots "funcionaris oficials", i la rèplica del governador civil especificant que l'havien signat 41 propietaris, 34 catedràtics i mestres, 17 metges i farmacèutics, 14 advocats i procuradors, 43 comerciants i industrials, 5 enginyers i arquitectes, i 105 empleats, i que donada la falsedat de la informació imposava una multa de 250 ₧ a El Gironès (81). Entre els signants, doncs, del manifest hi havia pràcticament tots els professors de l'Institut i de l'Escola Normal i els mestres de la ciutat. No és difícil de creure que alguns signessin simplement forçats i pressionats per les circumstàncies, sense cap convenciment; ens ho fa creure, per exemple, la signatura de Silvestre Santaló, i encara més la de Carles Rahola (no hem d'oblidar que era funcionari de la Diputació).

Per això, potser, més significatiu que signar-lo, ho fos el no signar-lo. Entre aquestes absències subratllem la de l'inspector Josep Montserrat Torrent, i els professors de la Normal Miquel Santaló, Cassià Costal, i Mn. Jordà.

Així, doncs, s'inicia una campanya de propaganda del nou partit. El primer acte tindrà lloc a Breda, continuarà a Figueres i Verges, a Pals i Torroella de Montgrí, Sant Joan de les Abadesses, Sant Llorenç de la Muga, Albanyà, Sant Pere Pescador i Vilamacolum (82). Tots aquests actes de propaganda tindran un caràcter molt similar; són actes organitzats des del poder, amb participació dels "delegados gubernativos" i dels alcaldes, a vegades amb col.laboració del mestre (per exemple a Pals, hi participa activament el mestre Saturnino Hernández), i amb l'activa presència de membres del Comitè Provincial del Partit, generalment del Secretariat. En realitat els grans propagandistes seran Joaquim Font i Fargas, Joan Gomis, i Jaume Bartrina. Aquests actes solen incloure un míting amb discursos abrandats d'espanyolisme, i un dinar amb nous discursos a les postres. Hi ha una confusió notable entre l'obra de govern i la campanya propagandista.

A títol merament d'exemple, però amb valor representatiu, potser val la pena de detallar: "La Fiesta patriótica de S.Juan de las Abadesas" (83); a l'acte hi assistí el General Gobernador Arturo Carsi, i el President de la Mancomunitat, Alfonso Sala. Tingué lloc una Missa de campanya, la benedicció d'una bandera i la seva entrega a la Caserna de la Guardia Civil per mans de l'alcalde ("...Ayer, hoy, mañana, Cataluña será española, y será española, no porque nos lo impone nadie por alto que esté, sinó porque somos nosotros, los propios catalanes, los que han querido, quieren y querrán ser españoles. Aceptad, pues, Comandante de este puesto,..., esta bandera que todos veneramos e izarla en este Cuartel que, al cobijaros a vosotros, cubre y queda a salvo el honor nacional, la hacienda de los ciudadanos, y la religión de todos"), vermut d'honor

i recepció de tots els alcaldes del partit judicial (El General Carsi: "...Esta tierra había sido prostituida -dice- y hemos de purificarla; a vuestros antiguos enemigos que también lo eran de España, decidles que se laven en las aguas del Jordán y también conviviremos con ellos"), banquet, i discursos ("Brindis del General": "...Añade que es natural que cada cual sienta una especial estimación por la tierra que le vió nacer, más esto no ha de ser en perjuicio del amor a España que tenemos obligación de poner por encima de todo. Yo soy madrileño, pero he venido a Gerona llamado por la Patria para hacer justicia y ejecutarla. Nunca desertaré de mi sitio buscando comodidades. Estaré a vuestro lado todo el tiempo que sea necesario y me tendreis con vosotros hasta que quede del todo restablecida la moralidad y el amor en vuestra provincia (En estos momentos se dan vivas al Gobernador justiciero, honrado, valiente y se oyeron voces de !queremos que esté siempre con nosotros! !no se marchará nunca de nuestro lado, porque el pueblo lo quiere!"); a la tarda, encara, tingué lloc un míting amb discursos, entre d'altres, de Joaquim Font i Fargas, Joan Gomis, Jaume Bartrina.

Tanmateix, i malgrat l'eufòria i retòrica oficials, no tot era de grat de la redacció de El Norte. Aquestes dissensions es posen ja de manifest amb la constitució el gener del 1924 de la nova Diputació. El Norte en fa responsable a Fernando Casadevall:

"...Nos ha resultado muy molesto que un periódico como EL NORTE que viene prestando todo su apoyo, bien desinteresado por cierto, a las autoridades del Directorio, no pueda publicar a tiempo noticias determinadas, que no obstante algunos individuos, esparcen sin prudencia ni discreción en establecimientos públicos. (...) Hace algunos días..., que el por tantos conceptos benemérito ciudadano Excmo. Sr.D.Fernando Casadevall, daba (ratlles censurades) atareado en visitar amigos y en pregonar favores.... Pero ha llegado el momento decisivo y el desencanto ha sido enorme. De los que don Fernando había propuesto, muy pocos han sido designados, y aun de

esos pocos hay alguno que ha causado gran sorpresa, pues han sido, y aun son seguramente entusiastas catalanistas. Nos referimos a los señores don Manuel Burch, ex-candidato catalanista por la Bisbal, y al Conde de Berenguer,...

el nombramiento de estos señores ha producido pasmo entre los elementos españolistas. Un éxito de D.Fernando.

...el Sr.Gobernador no ha sido bien informado (mots censurats), y que la constitución de nuestra Diputación causa pena y dolor a los que por España venimos luchando hace años contra los políticos separatistas (...)"(84)

Però on la situació serà més complexa serà sobretot a l'Ajuntament. De fet l'heterogeneïtat de procedència dels diputats provincials i dels regidors crearà, lògicament, discrepàncies i picabaralles personalistes. No queda massa reflectit a la premsa perquè en bona part eren comentaris de cafè, i d'altra banda la censura garbellava prim. Sobre el tema, d'altra part, cal recordar el que n'havia dit Diario de Gerona. El fet és que el 3 d'abril es constituí un nou Ajuntament presidit per Joan Tarrús, més proper, pel que sembla, al grup de El Norte, tot i que Joaquim Font i Fargas, i Melcior Barceló no aconseguiren ser tinents d'alcalde. Amb tot, el primer d'agost tornava a haver-hi canvis a l'Ajuntament; semblava que ocuparia l'alcaldia Lluís de Puig, però finalment fou Jaume Bartrina el nou alcalde. Joaquim Font i Fargas passa a ser diputat provincial per cobrir una vacant. Sovintegen les dimissions, no massa clares. Així, per exemple, el diputat provincial Fernando Casadevall Rosés és destituït d'uns càrrecs dins la "Unión Patriótica" acusat de moure intrigues (85). D'altra banda, El Norte, no sabem exactament perquè, però de fet pren postura contra Joan Gomis Ll., i altres regidors municipals. El 18 de novembre publica un primer article duríssim a propòsit del dèficit, que el periòdic avalua en 10.000 Pts, del Teatre Municipal i que l'alcalde i alguns regidors en virtut del contracte signat feien recaure sobre les arques municipals. Unes setmanes més tard insistia sobre el tema i deia (86): "...la situación del Ayuntamiento de Gerona es insostenible..".

Aquest conflicte enverinà l'ambient i de rebot desembocà a un nou conflicte, ara entre l'Associació de Periodistes i els regidors Joan Gomis, i Antoni Franquet, amb implicacions del Governador Civil. Pel que es pot deduir els fets es descabdellaren de la següent manera: a la sessió municipal del 2 de desembre Joan Gomis, i Antoni Franquet, acusaren la premsa de ser els principals responsables del fracàs econòmic de la Companyia que actuà al Teatre Principal durant les Fires. Aquestes paraules dels esmentats regidors foren ofensives o foren considerades ofensives pels periodistes, aplegats a l'Associació de Periodistes. El governador va voler fer d'intermediari, demanant a Gomis i Franquet una rectificació. Però la rectificació no va ser considerada com a suficient pels periodistes i pel President de l'Associació José García Alvarez. I aleshores el governador civil s'inhibeix del tema ("sólo me cabe el recurso de deplorarlo y de inhibirme..").(87)

Prescindint de les anècdotes concretes, el que val la pena de subratllar és l'aflorament de discrepàncies prou serioses al si dels grups que donaven suport i recolzament al Directori a Girona. En aquest sentit, sembla poder percebre's un canvi d'actitud de El Norte, que sense desengançar-se de la política del Directori mostra discrepàncies amb persones i grups locals. Al llarg dels mesos es nota un major distanciament i una postura més crítica. No sembla pas mera casualitat que a darreries de l'any siguin més freqüents els textos censurats.(88)

Al llarg dels sis primers mesos del 1925 el diari dirigit per J.M<sup>a</sup> Vilahur i amb J.Font i Fargas com a redactor en cap, manté el caràcter tradicionalista dins l'òrbita de J.Vàzquez de Mella (89), i continua recolzant el govern del Directori. Informa àmpliament dels actes patriòtics i de propaganda de "Unión Patriótica", en els quals sol intervenir-hi J.Font i Fargas. Un dels nuclis on tenia major incidència Unión Patriótica era Llanars, causa de polèmiques, ja el 1924, amb Diario de Gerona. El motiu cal cercar-lo en la presència del mestre, i alcalde, José Torres. El dissabte 3 de gener hi tingué lloc un dels habituals actes patriòtics, amb una conferència del diputat provincial J.Font i Fargas. Altres actes similars es realitzaren a Ribes de Freser (13 de gener), Castelló d'Empúries, Vilallonga de Ter, amb l'activa participació del mestre Víctor Arias (4 de març), i Llagostera, organitzat per l'alcalde i mestre Sr.Navarro (17 de març). Tots aquests actes, malgrat la solemnitat amb què es revestien, denoten la poca implantació a les nostres comarques del Partit, perquè sempre són organitzats i promoguts des de les instàncies governamentals, de poder. A partir de finals de març, d'altra banda, deixen de fer-se o en tot cas són molt escadussers.

El Norte, com és lògic, s'adhereix i magnifica totes aquelles efemèrides d'exaltació espanyolista i monàrquica. Per exemple, la manifestació a Barcelona el diumenge 1 de febrer d'adhesió al Directori. Per cert que segons el diari (90), el Claustre de l'Escola Normal "ha acordado concurrir a Barcelona el domingo próximo para testimoniar su adhesión al Directorio", i -en canvi- no consta aquest acord al llibre d'Actes de l'Escola.

D'altra banda, el periòdic es definia com a catòlic. Però escorat clarament cap a l'integrisme. Mantenia, per tant, bones relacions amb la fracció de clergues més intransigents i fins, segurament, tot i que és difícil de poder esbrinar-ho amb certesa a causa de l'abundància d'articles no signats

o signats amb pseudònim, comptava amb la col.laboració d'algun d'ells. En tot cas, que hi havia un sector eclesiàstic favorable a les seves tesis no ofereix cap mena de dubtes. Així ho dóna a entendre explícitament la nota informant que el capellà de l'Hospital Militar de Girona, el "queridísimo amigo" Mn.Josep M<sup>a</sup> Lluch, ha estat destinat a la plaça de Alhucemas (91). O la necrologia de Mn.Josep Matas i Orovitx, Rector de Camallera, de 56 anys, car "El Norte le contaba entre sus mejores amigos y colaboradores. Había sido parte de la redacción, cuando estudiante, se publicaba el periódico tradicionalista con nuestro nombre" (signava amb el pseudònim "Solitario")(92). I, encara, l'ideari del canonge barceloní Dr.Josep Montagut restava com un punt de referència obligat (vegeu el full intercalat entre els exemplars dels dies 3 i 4 de maig, "Discurso...del canónigo Dr.D.José Montagut - Circulo Católico Tradicionalista - Barcelona").

En aquest mateix sentit no deixa de ser significativa la publicació d'algun article contra el modernisme teològic ("Objecciones a la divinidad de Jesucristo", 11 de febrer, 1925).

Tanmateix, com ja hem assenyalat, els sectors majoritaris de l'Església gironina no recolzaven pas el periòdic integrista. De fet, hi havia grups catòlics clarament catalanistes que entraren en col.lisió amb el Directori. A Girona, per exemple, la Comfraria de Sant Jordi.

En efecte, amb motiu d'un sermó predicat pel P.paül Bartomeu Barceló en l'Hora Santa de l'esmentada Comfraria, el Dilluns Sant del 1925, es produí un greu incident. L'incident el narra, amb la seva peculiar literatura, una "Nota oficiosa" publicada per Diario de Gerona:

"Se ocupaba estos días el Gobernador de los proyectos municipales y de la organización de campañas patrióticas, pero ha venido a distraerle de su noble empeño una insidiosa provocación y una punible insolencia.

Una Cofradía, que..vive para alentar ideales separatistas,..., contrató y pagó un sermón, que la noche del lunes pasado tuvo la virtud (!!) de ofender,

reiteradamente, los sentimientos de cuantos buenos españoles asistían al acto.

Durante los sermones de las Cuarenta Horas, ninguno de los dignos sacerdotes que ocuparon la Sagrada Cátedra, se permitió rozar en los más mínimo sentimientos de nadie, guardando respetos que son tradicionales. Y esta conducta serena y correcta, conste que la interrumpieron elementos sobradamente conocidos, con su estridencia imperdonable, que ha provocado el procesamiento del predicador,...El sermón se pronunció, a pesar de las advertencias elevadas y razonables, que a tiempo hicieron personas respetabilísimas e investidas de autoridad eclesiástica. (...)

El Juzgado militar sigue sus actuaciones contra el orador. Pero el gobernador tuvo, desde el primer momento, presentes los antecedentes políticos de las personas que contrataron, pagaron y más tarde festejaron una pieza oratoria, sin duda alguna tendenciosa y antipatriótica. Y porque se exhibieron y jalearon frases que eran punibles, y de las que ellos son moralmente responsables, el gobernador ha resuelto,..., imponer una multa de mil pesetas a cada uno de los siguientes señores.

Don Ramón Xifra Riera

Don Agustín Riera y Pau

Don José Riera Pau

Don Rafael Masó Valentí

Don Juan Masó Valenti

Don Joaquin Camps y Arboix

Don Pedro Solà

Don Luis Busquets.

Ha de confesar el gobernador que esperaba no tener que acudir de nuevo a esta clase de sanciones que a nadie place imponer, pero es absolutamente imposible permitir que al amparo de una paz se pueda ofender impunemente sentimientos patrióticos, como se ha hecho.

La opinión pública se dará perfecta cuenta de lo ocurrido. Y conste que, el principio de Autoridad, ahora como siempre, quedará por encima de cuantos subterfugios y argucias se busquen para eludir el castigo. Esta vez sin embargo, bueno será advertir que se sancionará severamente cualquier maniobra que se inicie contra el prestigio de la Autoridad, que para los malos españoles es irreductible."

(93)

Efectivament, van ser multats Agustí i Josep Riera, Rafael i Joan Masó, Joaquim de Camps, Pere Solà; i detinguts Ramon Xifra i Lluís Busquets, com a Tresorer i Secretari de

la Comfraria, respectivament; i el P.Bartomeu Barceló. El bisbe de Girona intervingué en l'afer:

"Durante el curso de la conversación, el Dr.Llompart dijo al Gobernador que ayer le había visitado una comisión de la Cofradía de San Jorge, integrada por las personas multadas con motivo del sermón del misionero Barceló, para suplicarle que, piadosamente interviniese cerca de la primera Autoridad civil a fin de que las expresadas multas fueran condonadas.

El señor Urquía siente la satisfacción que..no tenía inconveniente en condonar las multas impuestas, siempre que todos y cada uno de los multados hiciera un público acto de contrición consistente en declarar que protestan enérgicamente de los conceptos antipatrióticos vertidos desde el público (sic per púlpito) por el referido misionero; que no inspiraron el sermón mencionado, ni lo suscriben ni lo amparan en su fondo, ni en su forma, que consideran insidiosos, y que se honran haciendo solemne y sincera manifestación de su inquebrantable amor a la madre España, única e indivisible.(...)"  
(94)

A causa d'aquest afer el P.Bartomeu Barceló hagué d'exiliar-se a França, on fou acollit per Miquel Santaló i J.Xirau, en la pensió en què residien a París.(95)

Tot plegat ens dóna a entendre com algun sector del catolicisme gironí era desafecte a la Dictadura. El mateix governador, en unes declaracions al periodista Adolfo Marsillach, havia assenyalat que una part del clergat gironí era proper a postures catalanistes. Més concretament, el periodista havia interpretat que el governador acusava el Capítol catedralici com a desafecte a Espanya; per això, es veu obligat a publicar una nota remarcant que no havia parlat del Capítol, sinó que era a la Cúria eclesiàstica on hi havia elements d'un regionalisme exaltat (96). El fet és, però, que el mateix governador reconeixia que alguns sectors de la clerecia gironina no eren addictes al Directori.

El Norte, al seu torn, en donar compte el 30 de juny que a partir d'aquell moment deixava de ser diari per esdevenir setmanari, n'atribuïa una de les primeres responsabi-

litats als sectors eclesiàstics. Literalment,

"...Dos tan sólo apuntaremos hoy (de les causes): el desafecto que nos dispensa en ciertas esferas eclesiásticas y que se ha traducido en graves perjuicios para nuestra empresa..." (97)

D'altra banda, és patent que la relació entre el bisbe G.Llompart i els sectors favorables a la Dictadura no era gens cordial. Potser per això, per desmentir les suspicàcies de la Dictadura, el bisbe mostra un zel excessiu en la seva adhesió a la Monarquia. I així, el B.O. Eclesiàstic de Girona publica no només una "Comunicación de la Junta Central de Acción Católica de Madrid" i una "Carta" del Capità-General Barrera dirigida al Prelat sobre la campanya d'adhesió al Rei, sinó -a més- una al·lucinació personal sobre el mateix tema.(98)

Davant el trasllat del bisbe Llompart a Palma de Mallorca es posen de manifest aquestes reticències. Així, Diario de Gerona, deia:

"La inesperada noticia causará seguramente sentimiento en todo el Obispado, por las muchas y justas simpatías que el Dr.Llompart ha sabido conquistarse..." (99)

I en canvi, El Norte comentava:

"Se ausentó ya de ésta Diócesis el Il.Sr.Obispo D.Gabriel Llompart...EL NORTE sinceramente desea al Dr.Llompart mayor acierto en la diócesis de Palma del que ha podido demostrar al frente de la nuestra."(100)

Així, doncs, el mes d'agost del 1925, Girona veu marxar dues autoritats significatives, totes dues amb un deix d'acrimònia: el governador i el bisbe. El bisbe Gabriel Llompart es trasllada definitivament a Palma de Mallorca, i en despedir-se de la Cúria, segons deien, i reporta El Autonomista, digué:

"Vosotros estáis muy contentos porque me voy, pero aún más contento estoy yo de irme."(101)

Al govern civil també es produí el rellevament. Provisionalment se'n féu càrrec Onofre Pont. A primers de novembre era nomenat governador de Girona Prudencio G.Chamorro,

fins aquest moment "Comisario de Vigilancia de la frontera", amb seu a Figueres.

També era substituït el governador militar, Federico Berenguer, per Ignacio Despujol.

Segons El Autonomista tant Onofre Pont, com Federico Berenguer deixaven un bon record del seu govern. Onofre Pont, fins i tot, havia estat proposat com a governador titular, però no havia acceptat de cap de les maneres. Només és objecte d'un únic retret: del desterrament dels obrers vaguistes de Sant Feliu de Guíxols; i encara amb l'eximent que fou complint ordres superiors i intercedint a favor d'ells.(102)

2. DE LA DEMAGOGIA A LA REALITAT EN L'ENSENYAMENT PRIMARI:  
LA REPRESSIÓ DE L'ENSENYAMENT EN CATALÀ (1923-1925)

El canvi de règim, l'establiment del Directori Militar, coincidí pràcticament amb la renovació de la Junta Provincial de l'Associació de Mestres. Fou nomenat nou President el Regent de l'escola Annexa, Francesc Canós Sanmartín, d'ideologia força dretana.

Coincidí també amb la mort del Marquès de Carulla, el Rector de la Universitat de Barcelona que tant s'havia preocupat de l'ensenyament primari -i per això mateix- tan benvolgut dels mestres gironins. El Magisterio Gerundense, amb motiu de la seva mort, palesà reiteradament l'agraïment i afecte dels mestres gironins vers el Rector de la Universitat barcelonina. Ja en el número corresponent al lr. de novembre publica a primera plana, amb orla negra, l'esquela de V.Carulla. Uns mesos més tard, a finals de febrer del 1924, publicarà un número extraordinari dedicat íntegrament a la figura i a la obra del Rector amb col.laboracions de Andrés Martínez Vargas, Rector de la Universitat de Barcelona; M.Ibarz; J.Junquera; S.Santaló; J.Dalmau Carles; P.Blasí; L.Moreno; L.G.Bover; i F.Canós.(103)

Tot un símbol d'una etapa ja closa. Perquè les notícies i l'atmosfera general comencen a oferir uns trets ben diferents dels dels anys anteriors.

De bon principi, en proclamar-se la Dictadura (104) hi hagué un parèntesi d'expectació. Surava una mena d'esperança cauta, hi havia qui creia que la Dictadura bandejaria la corrupció administrativa i posaria ordre a la vida pública. Que seria una solució passatgera, d'emergència; una simple endreça. Fins i tot hom confiava en què Primo de Rivera conservaria, i fins reforçaria, el govern "regional" català (Mancomunitat).

Tanmateix, de moment desapareixen els articles en català de les revistes professionals gironines El Magisterio Gerundense i Gerunda. I ben aviat surten de les impremtes amb l'advertència "Este número ha sido sometido a la previa

censura militar".

Tot seguit les notícies comencen a ser francament preocupants. Apareixen dues Circulares que marquen clarament el nou rumb de les autoritats a Girona. Ambdues Circulares són publicades a El Magisterio Gerundense (105). Una és de la "Inspección de Primera Enseñanza", i és signada a Girona el 19 d'Octubre pels Inspectors J. Montserrat Torrent, Francisca López, i Josep Junquera. Dóna normes sobre l'ensenyament del castellà a les escoles gironines, i subratlla que es publica a "indicaciones del Gobernador civil". Les orientacions queden perfectament resumides en el primer apartat:

"1º.- Todos los Maestros enseñarán intensa y pedagógicamente la lengua castellana, desde el primer día que el niño entre en la Escuela,..."

La segona Circular és de la "Junta Provincial de Primera Enseñanza", i la signa el General-Governador Arturo Carsi. Són una sèrie d'ordenances referents a les escoles, obligatorietat d'assistir-hi, horari dels mestres, festes, etc. Són redactades en un to clarament casernari, i la seva aplicació rígida comportava molts problemes pràctics, tal i com l'Associació dels Mestres de Girona va exposar en un text signat per Francesc Canós, amarat d'un respecte que traeix inseguretat i por. Els mateixos Inspectors gironins van haver de donar explicacions suplementàries, matisant l'esmentada Circular (106).

El Directori, i els seus epígons a Girona, s'havia omplert la boca de promeses i amenaces. Però la realitat desmentia la xerrameca pedagògica del govern. Per això, el gener del 1924, Joan Ribas publicà a El Autonomista cinc articles breus, sota el títol genèric de "Denuncias", amb exemples concrets de la mala gestió escolar que patien els pobles de Girona, i que posaven en entredit les promeses i amenaces inconscients del General-Governador.

"Hay un pueblo en esta provincia, de unos 600 habitantes, que se llama Crespiá.

Desde el año 1857 hay en él dos escuelas nacionales, una de niños y otra de niñas, pero en primero de

septiembre de 1923, por traslado de los maestros que las desempeñaban, quedaron dichas escuelas vacantes. Y no se han provisto por ningún medio... Las escuelas ahora se proveen entre opositores o por maestros interinos con derecho a servir en propiedad. No hay opositoras para colocar, pero sí opositores. Si la escuela de niñas de Crespià corresponde a las opositoras, hay unas cuarenta de éstas que esperan plaza. Si hay que darles a Interinos, son más de quinientos que la servirán. Las escuelas de Crespià deben abrirse:...Bien concreta está la denuncia. Como ésta, y acaso de más gravedad que ésta, haremos otras, cumpliendo un deber de ciudadanía..y trabajando por la justicia."(107)

En un segon article, Joan Ribas insistia sobre Crespià i esmentava un cas similar a Madremanya. El tercer article, dirigit ja "Para el señor general Gobernador", amplia la informació sobre escoles tancades:

"Las escuelas públicas cerradas en esta provincia son muchas. El caso de Crespià y de Madremaña viene repetido hasta constituir un verdadero y triste rosario. No parece sino que haya el propósito de fomentar otras escuelas, confesionales o no, pero siempre partidistas. O lo que sería todavía peor, mantener a nuestros niños en la más absoluta ignorancia.

A este propósito reproducimos unas palabras del doctor Jung, de la Universidad de Zurich (...)  
Después de esto volvemos a pensar en la suerte que se les espera (sic) a los niños y niñas de los pueblos que tienen las escuelas cerradas, Crespià, Madremaña, Osor, Las Llosas, Jafre, San Feliu de Buixalleu, Cabanas." (108)

A l'endemà insistirà, encara:

"...Pues aquí, señor general Gobernador, hay escuelas vacantes desde septiembre del 1923 y otras posteriores que no se proveen ni en propiedad ni interinamente ni temporalmente. De niños: Crespià, Gombreny, Osor, Las Llosas, San Feliu de Buxalleu, Garrigàs, Cervià de Ter. De niñas: Crespià, Ripoll, Palamós, Jafre, Cabanas, Campmany, entre otras. (...)

Me entero ahora de que en Cervià de Ter la escuela funciona gracias a la abnegación de un hombre de bondad, de virtud y de talento verdaderamente ejem-

plar. Gratuitamente, generosamente, el ex-maestro de la población se ha ofrecido para dar clases, interin llega el maestro propietario.(...)."(109)

La sèrie acabava amb un cinquè article de tons similars. Pocs dies més tard, des de Crespià escrivia Josep Gallostra per donar compte que gràcies a les denúncies de Joan Ribas el problema escolar del poble havia estat, finalment, resolt.

"(...) la escuela de niñas funcionaba bajo la dirección espontánea de la recién profesora doña Rita Llavanera Busquet.(...)

Hay en este pueblo un señor que desde muchos años posee el título de maestro. En otro tiempo regentó la enseñanza, por durante tres años, con carácter de sustituto. Lo sabemos todos los mayores de edad y lo saben los que fueron sus discípulos. Y no dudamos jamás de su siempre acendrado amor a la enseñanza, ganándose la enemistad, sino malicia, de algunos ex profesores. Es muy cierto que los padres reconocen la trascendencia e importancia de la enseñanza; que saben apreciar el perjuicio que representa para sus hijos semejante abandono; que la mayoría de ellos pensaron que dicho señor podía ilustrarles y que incondicionalmente le habrían entregado sus hijos; no obstante, quizá por causas jamás justificadas, no se decidían a solicitar su concurso, y me consta que,...él no habría sido el espontáneo solicitante.

La denuncia de usted resolvió el problema;.." (110)

Potser aquest desgavell en la provisió de tantes escoles explica la destitució de Josep Montserrat Torrent d'Inspector en Cap, i la seva substitució per Josep Junquera (111). Altrament, i coneguda la seva posició ideològica, se'ns fa difícil d'entendre-la.

Tanmateix, i retornant sobre el tema, encara uns mesos més tard, Silvestre Santaló posava de manifest la contradicció entre la rigidesa de les normes signades pel General Carsi i la realitat de molts pobles que es trobaven amb escoles tancades de feia mesos a causa de no haver-hi mestre. Per tant, ben avançat el mes de maig, el problema escolar encara no estava encarrilat.

"El firmante de estas lineas oyó con gusto de labios de su señoría, en su propio despacho, allá en el mes de febrero, palabras de esperanza respecto a cosas de enseñanza primaria. Estaba en el Gobierno civil la junta directiva de la Asociación de Maestros nacionales; encima de la mesa había coleccionados varios números del periódico local EL AUTONOMISTA...En dichos números iban insertos unos articulitos titulados "Denuncias"...artículos que merecieron "por la corrección en que están escritos" (son palabras de su señoría, señor Carsi) no sólo que se les prestase atención, sino que se les aplaudiera. (...)Estamos, señor Gobernador, a fines de mayo. Las escuelas cerradas que denunció Juan Ribas, continúan de la misma manera. Hay maestras opositoras de 1920 que están sin colocar. Hay los opositores de este año. Son a centenares los maestros con servicios interinos que esperan un nombramiento. No falta dinero, porque se trata de plazas de escalafón figuradas y atendidas en el presupuesto del Estado. ¿Qué es lo que obstaculiza la provisión? (...) "(112)

Aquestes crítiques, d'altra banda, posen en primer terme una de les idees claus de bona part dels mestres públics gironins. La defensa de l'escola pública i fins la proposta d'una única escola. La política concreta de la Dictadura, a desgrat de les grans frases, afavoria l'ensenyament privat, i sobretot congregacionista. El tema ja l'havia formulat Joan Ribas: "No parece sino que haya el propósito de fomentar otras escuelas, confesionales o no, pero siempre partidistas"

I el reprèn Silvestre Santaló en l'article esmentat: "Tengáse en cuenta que en los pueblos citados no hay otro centro de enseñanza más que la escuela oficial (que debería ser única en todas partes)..." (113)

Aquest programa era assumit globalment per El Magisterio Gerundense i El Autonomista, en contrast amb la postura d'altres sectors polítics o professionals, com la Lliga, a través de Diario de Gerona, o el grups sustentadors de la Dictadura, com El Norte i Gerunda.

En efecte, El Norte bàsicament defensarà l'ensenyança confessional, no sols privilegiant les escoles congrega-

cionistes, sinó mantenint i afavorint la presència de l'Església a les escoles públiques. En aquesta línia són molt abundants els testimonis: "Educación religiosa: Enseñanza católica", de Nicolás González Ruiz; "La reforma de la enseñanza", per Franco; "Para los bobos de la neutralidad escolar";..(114).

Més explícitament, a propòsit d'un discurs de Primo de Rivera en el qual afirmava que la Religió era l'únic "sentimiento" "para acallar las pasiones y matar los egoismos", el col.laborador que signa amb el pseudònim Claudio (¿J.Font i Fargas?) afegia:

"Mediten las palabras del general Primo de Rivera aquellos que repetidamente en el seno de cierto organismo profesional han censurado manifiesta o veladamente la intervención, legal desde luego, de los Curas Párrocos en las escuelas por lo que afecta a la enseñanza de la religión cristiana. Que hay en ellas motivo de meditación, principalmente para los que hicieron del sectarismo una deidad." (115)

En el mateix sentit cal esmentar les declaracions de Primo de Rivera "La Iglesia, la enseñanza religiosa y el Directorio militar."(116)

Per això, el periòdic integrista gironí s'alineava contra les agrupacions o associacions que propugnaven l'ensenyament laic. Concretament contra la "Institución Libre de Enseñanza". També, contra la llibertat de càtedra, i a favor de l'establiment d'un text escolar únic.(117)

Al contrari, propagarà l'obra de Siurot. I a nivell local recolzarà obertament la Confederació Nacional de Mestres, primant-la per sobre de l'Associació Nacional que era a Girona, l'associació professional que tenia una implantació més sòlida. Així, publica diverses notes de la Confederació (118). De fet, molts col.laboradors de El Norte ho eren també de Gerunda, de manera que és ben patent l'estreta relació entre les dues publicacions. (Així, i a títol d'exemple, el periòdic integrista publica articles i novel·letes escolars de P. Riera Vidal, ex-inspector de Girona, i per aquells anys destinat a Toledo).

En aquest context hi ha tres notes que sorprenen. La primera fa referència a un article o l'autor, Joaquín Table-da, defensa la necessitat de l'educació sexual a l'escola, i assenyala que aquesta informació cal iniciar-la a 8 anys a les escoles urbanes, i a 12 anys a les rurals (119). La segona nota inesperada és una recensió molt elogiosa de l'obra "Cuore" d'Edmundo de Amicis, i dedicada "A D. Casiano Costa. Respetuosamente". Cal dir, tanmateix, que la recensió és signada per ZAID, pseudònim que dificultosament amaga el nom real de l'articulista, Guillem Díaz (=Zaid) Plaja; de fet, Díaz Plaja, aleshores alumne de l'Escola Normal de Girona, havia ja publicat una primera col·laboració a El Norte unes setmanes abans i publicà, encara, "El niño y los hombres" (120).

La tercera nota discordant és un article on hom manifesta una clara reserva davant l'ensenyament lliure, i reclama que tots els ensenyants (també els religiosos) siguin titulats :

"...La necesidad de una reforma se ha hecho patente desde hace ya varios lustros. Hay que cambiar el procedimiento de enseñanza..Conformes con que haya una reforma y cuanto más radical sea, mejor. Pero también hay que hablar claro en estas cuestiones y, sobre todo, procurar no deslizarnos por la pendiente en que nos empujan determinados elementos. La enseñanza en España es deficiente, y hay que corregirla. Más es preciso decir que es un absurdo lo que se pretende, estableciendo la enseñanza libre. Lo de libertad de enseñanza hay que determinarlo bien. Desde luego,...hay que poner en la reforma el sentimiento de la generalidad de los españoles, que es la enseñanza informada en el Catolicismo,...

La enseñanza,...debe estar dirigida solamente por quienes se han preparado para ella y han sido revestidos de un título..Hoy no se permite, ni debe permitirse a un cualquier ejercer la medicina, ...¿Por qué no ha de hacerse lo mismo con los que se dedican a la enseñanza, trátase de institutos religiosos o de entidades seculares..?" (121).

Diario de Gerona, en canvi, es mourà en una doble direcció. D'una banda posarà de manifest els incompliments de les promeses fetes pel Directori. I així, assenyalarà la manca d'escoles i de mestres que patia el País. I com el magisteri se sentia decebut perquè els pressupostos de l'Estat continuaven marginant l'ensenyament, i més específicament l'ensenyament primari (122). A nivell municipal critica la decisió de

l'Ajuntament de no organitzar les Colònies Escolars, i valora com a insuficient el succedani d'establir excursions escolars pels voltants de la ciutat.(123)

D'altra banda, però, Diario de Gerona continuarà amb la seva política educativa favorable a la llibertat d'ensenyament confessional. Com era ja habitual s'esmenten i analitzen models de l'estranger per a legitimar aquesta política ("Cómo se organiza la Enseñanza en Europa", pel Rev.P. Restrepo, reproduït de El Debate : 23 de febrer; "Ejemplos de fuera. Proselitismo católico por las escuelas" (a U.S.A.), 14 de desembre, 1924; "Del mundo católico: Por la Escuela libre" (a Bèlgica), 18 de maig, 1924). En aquest mateix sentit, hom propugna una major participació dels pares en l'escola, basant-se en l'ideari del P.Manjón ("Derechos de los padres en la educación", 26 d'octubre, i 19 de novembre, 1924).

No sols això, sinó que, fins en contrast amb El Norte, Diario de Gerona es declara contrari a la regulació que establia l'obligatorietat de titulació per a dirigir escoles privades, interpretant-la com una mesura monopolitzadora de l'Estat, abusiva i contrària a l'ensenyament privat:

"Ha pasado casi inadvertida una reciente disposición de Instrucción Pública, la cual viene a alterar radicalmente el principio que hasta el presente ha informado el régimen de la enseñanza privada.

Dicha disposición establece que para dirigir escuelas privadas de primera enseñanza se exigirá por lo menos el título de maestro, y para dirigirlas los que posean el título de Bachiller, Licenciado o Doctor, deberán acreditar haber aprobado en una Escuela Normal o en la Facultad universitaria correspondiente los estudios de la pedagogía, única disciplina que figurando en el plan de estudios de los maestros no forma parte de los otros estudios y facultades citadas, y que es además conveniente posean quienes a la enseñanza se dediquen. No se permitirá la apertura de ninguna nueva escuela privada de primera enseñanza sin que se cumpla el anterior requisito y las ya establecidas se pondrán en condiciones en el plazo improrrogable de dos años.

Comentando esta alarmante disposición, hace notar muy acertadamente un comentarista que en otras

épocas se ha tratado en España de implantar, en alguna forma, el monopolio de la enseñanza por el Estado, y que éste hubo de retroceder por haber alarmado, con justo motivo, a los católicos...; demostrándose con acopio de datos y autorizadas opiniones, que la enseñanza no es función del Estado,...(...)

El esclavizar la enseñanza al Estado ha sido y es aspiración de las Logias y ha despertado siempre la oposición de los católicos.

¿Qué ocurrirá si llega a cumplirse tamaña real orden? Nótese cuán grande será el número de escuelas privadas que habrán de cerrarse,...(...) Gran número de maestros particulares, que lo son por vocación, carecen de título oficial y no han cursado Pedagogía, con la circunstancia de que sus alumnos salen, por regla general, mejor enseñados que los de algunos maestros oficiales. Por lo expresado se comprende que la precipitada real orden equivale a un golpe mortal asestado contra las Ordenes Religiosas y Centro instructivos católicos particulares.

Es además muy lamentable la omisión absoluta que se hace de la clase sacerdotal en cuanto a reconocer su aptitud para la enseñanza,..., sería también una solución para hacer llegar con facilidad y economía la primera enseñanza a los más apartados rincones del país, en donde un maestro no puede ni quiere residir, y en cambio reside, más abnegado, el cura...."(124)

El diari es fa també ressò del "Congreso de Educación Católica" a celebrar a Madrid. A Girona es féu una reunió al Palau Episcopal convocada i presidida pel bisbe. Hi assistiren P.Iglesias, rector del Seminari; Dr.Trigàs, professor del Seminari; el Director del Col·legi de Sta.M. del Collell; J.Montserrat Torrent, Inspector en Cap; A.Cortina, Directora de la Normal; el Dr.Jordà, professor de la Normal; la mestressa Carme Auguet; i representants de diversos ordres religiosos masculins i femenins. El bisbe gironí publicà una nota sobre la celebració d'aquest Congrés.(125)

Diario de Gerona dóna acollida, fins i tot, com ja consta en l'article "El monopolio de la enseñanza" esmentat, a una proposta de El Debate en el sentit que als pobles petits el capellà sigui, també, el que faci de mestre (126). No cal dir que El Magisterio Gerundense es revolta contra aquesta proposta i també contra la variant més restringida, que el

capellà sigui l'auxiliar del mestre: "no, una y mil veces, no. El cura acabaría por eliminar al maestro."(127)

El Autonomista, al seu torn, persisteix en la seva tradició de donar una gran preeminència a tota informació que es refereixi a educació. És patent que a nivell gironí representa la plasmació del "republicanisme dels professors" o del que també s'ha anomenat "pedagogisme republicà". El tema educatiu és gairebé una obsessió i innegablement el tema primordial de reflexió de col.laboradors i redactors del periòdic republicà. Amb un entroncament evident amb la "Institución Libre de Enseñanza".

. Les col.laboracions d'ensenyants gironins a les planes de El Autonomista són freqüents. Podem esmentar Miquel Santaló, Cassià Costal, Manuel Tolosà, Silvestre Santaló, Joan Forment, etc. Manuel Tolosà, en concret, és un col.laborador assidu, tant sobre temàtica educativa (per exemple, la sèrie "Pedagógoca", gener, 1924) com sobre altres qüestions. Potser també val la pena d'assenyalar un article de Guillem Díaz Plaja ("Almas de la raza. J.M<sup>a</sup> Gabriel y Galán", 23 de juny, 1925).

De fet, el més greu problema educatiu espanyol d'aquell temps era la manca d'escoles i de mestres suficients. Aquests dèficits són retrets una vegada i una altra: "Faltan en España 30.000 escuelas"; "No hay maestros", per Luis de Zuñueta; "La creación de escuelas y el resurgimiento de España", per Fernando de los Ríos; "Escuela y despensa" per Federico Jiménez Ruiz, on s'assenyalava com a absolutament insuficients les 2.100 escoles creades pel Directori, i reclamava un número màxim de 30 alumnes per aula;...(128)

La postura del diari queda nítidament reflectida en l'article "Escuela y Despensa":

"El Directorio,..., anda seriamente metido en la cuestión de reformar la instrucción pública, sobre todo la enseñanza primaria.(...) Porque si hay realmente problemas vitales en España, todos ellos giran alrededor de aquel programa que...Joaquín Costa señaló para la reconstitución nacional:

"Escuela y Despensa". Es decir: el mal de España es un problema de cultura y riqueza.

(...) Ser maestro de Escuela en España,..., ha dejado de ser una befa paseada por los escenarios. Pero, ser maestro de Escuela no ha dejado de ser un sacrificio estéril, casi un martirio. La vergüenza individual de los maestros ha podido desaparecer. La vergüenza nacional subsiste.(...)

Con arreglo a las exigencias de los tiempos modernos, debieran funcionar en España cincuenta mil escuelas primarias; como no hay dispuestas más que unas quince mil, nos encontramos con un déficit de treinta y cinco mil escuelas.(...)

De la remuneración del trabajo no hablemos. En la actualidad cualquier obrero medianamente distinguido gana..2.400 ₧ al año. Millares de maestros,..., ganan el sueldo mínimo de 2.000 ₧,...

(...) He aquí, pues, el problema de la instrucción pública en España; un problema pavoroso, que a nadie infunde pavor. Si lo infundiera..el problema estaría acometido radicalmente sin reparar en gastos ni sacrificios, como no se regatean para otros llamados problemas que no son tan pavorosos.(...)." (129)

D'aquí que El Autonomista segueixi de prop la vida escolar, tot insistint en la necessitat de reformar pregonament l'ensenyament primari (130). En tot cas, però, el diari republicà es refereix sempre a l'ensenyament públic. I en això coincideix amb el pensament de fons de l'Associació del Magisteri gironí reflectit en El Magisterio Gerundense. La postura del diari es manifesta en l'article de Luís de Zulueta, "El deber del Estado":

"Aunque parezca, a primera vista, que se usurpa el papel de la familia..la enseñanza forma parte de las funciones normales del Estado - Presidente Wilson.

(...) Al liberalismo clásico, abstencionista, para el cual la enseñanza no era función del Estado, sino sólo función social, ha sucedido un liberalismo intervencionista -intervencionista en el terreno pedagógico, lo mismo que, por ejemplo, en el terreno económico- que, viendo en el Estado un nuevo poder espiritual, un órgano del ideal de la comunidad humana, considera que la actividad educadora es, no ya una función, sino la primera, la más esencial y sagrada de las funciones del Estado.

Estado y educación son una misma realidad, considerada, ya por dentro, ya por fuera, llega a decir Natorp. La escuela es cosa del Estado -opina también

el eminente pedagogo- y debe seguir siéndolo, aunque sueñen algunos con una situación en que otra potestad sea la que mande en la escuela, mientras el Estado se limite a servir y a pagar. 'Pueblo que entrega sus escuelas, se entrega a sí mismo..'. Nosotros pensamos que esa misión del Estado en Instrucción pública debe ejercerse con suma discreción, tolerancia y amplitud de espíritu. Nada de monopolio docente, de ortodoxia oficial, de texto único..Nada de coacción sobre las escuelas libres, sobre las iniciativas privadas,..(..)

Pero al mismo tiempo, El Estado,..., se halla en el deber social, ineludible, de mantener los establecimientos públicos de enseñanza, los institutos nacionales de cultura dotándolos externamente de todos los medios necesarios y asegurando internamente su independencia y su dignidad ante los asaltos, más o menos encubiertos, de bandos o cofradías que pretendan mediatizarlos.(..)

Universidades, Institutos, Escuelas nacionales, están llenos de defectos. Pero aparte de que otros colegios, sus poderosos y opulentos rivales, suelen ser, científica y pedagógicamente hartos peores, a pesar de las imponentes fachadas, el deber del Estado consiste en mejorar y perfeccionar estos Centros de cultura y de la vida del espíritu: los suyos, los de España, porque se sostienen con los tributos de todos los españoles y están abiertos, sin prejuicios ni exclusivismos, para los españoles todos, y porque, sujetos a la fiscalización general, son la garantía de la tolerancia, de la paz moral y del progreso científico."(131)

Aquest llarg text ens dóna una síntesi del pensament escolar de El Autonomista, ben diferent -com és obvi- de les propostes de El Norte i també de Diario de Gerona, i allunyat, encara, de la política educativa que portava a terme el Directori. Hi ressona, en canvi, l'ideari de la "Institución Libre de Enseñanza", i un cert hegelianisme i idealisme democràtic, inspirat en l'escola pedagògica alemanya (en aquest sentit, cal subratllar la referència a Natorp), ben proper al pensament d'alguns professors gironins (i la referència a Cassià Costal és obligatòria) i a certs sectors del magisteri públic. Ho testimonien articles com "El Magisterio nacional" de Joan Forment (132) o -i sobretot- "Problema de patriotismo" de Silvestre Santaló. Escrivia Silvestre Santaló:

"Los Estados Unidos de América,..., tiene la escuela primaria nacional 'única', por donde pasa toda la infancia, sea cual fuere la posición social de los padres.

Corolario obligado de esa ley es que todos los niños de la gran república viven todos, unos años, en estrecha comunicación, el tiempo necesario para conocerse y para crear hábitos y sentimientos de fraternidad social.(...)

Aquí para la enseñanza tenemos escuelas nacionales oficiales y escuelas privadas.

Los niños que van a la escuela, mejor dicho, los padres de esos niños, si se deciden por la enseñanza privada, pueden elegir el centro de educación entre el mosaico de etiquetas con que se distinguen las escuelas.

Cada concepción filosófica tiene o puede tener su escolita.

Cada matiz religioso, también. Lo mismo los partidos políticos. Ocurre con ello que los niños españoles son unos con otros forasteros. Y seguirán siéndolo cuando mayores, por no habérseles fomentado estos lazos de fraternidad que antes ensalzamos;...

Establecer la escuela nacional única: he aquí el gran problema patriótico español.

El patriotismo está en el trabajo, que produce riqueza; en el amor, creador de heroísmo; y en la unión fraternal, que es fuerza. Y esto sólo puede encauzarlo el Estado con la escuela primaria única."(133)

En definitiva, El Autonomista posava en evidència la contradicció existent entre les declaracions de "patriotisme" del Directori i la política educativa concreta del govern. Per això, el diari republicà gironí insistirà sobre el tema, amb articles com "Renovación pedagógica. La Escuela única", de G.Manrique de Lara (134). L'escola pública era vista com l'únic marc idoni per a una educació tolerant, pluralista i socialment solidària, condicions imprescindibles per un règim democràtic progressista.

Per això, també, eren contraris al llibre de text únic. I, en canvi, propugnaven un feix de millores materials i metodològiques: edificis escolars de qualitat i adients; una equilibrada presència de l'esport a les escoles; la incorporació de la dansa als programes escolars, com un element d'educació estètica (135); i, sobretot, la necessitat d'educar els

infants per a la convivència social. En aquest sentit és interessant l'article de J.Roig i Bergada, "Hacia la educación social":

"(...) El régimen disciplinario de la escuela, sin destruir el sentimiento de emulación individual, debe principalmente apoyarse en la solidaridad de los escolares, creando las recompensas y las faltas colectivas (...) De esta suerte se despierta en los escolares el sentimiento de responsabilidad colectiva, sabiendo como saben que sus actos individuales pueden beneficiar o dañar a sus compañeros (...)

Este nuevo ideario pedagógico proclama, además, la necesidad de establecer para los trabajos escolares la concurrencia, no entre individuos, sino entre agrupaciones, formadas de manera que reunan el mayor equilibrio posible de fuerzas.

El profesor Boquillon..., recomienda el ensayo en la escuela de lo que él llama la mutualidad moral, consistente en solicitar el auxilio amistoso de los alumnos aplicados para aquellos de sus condiscípulos que, por indolencia o espíritu de rebeldía, cumplen mal sus deberes escolares. Afirma aquel profesor que estos auxilios estimulan fuertemente los sentimientos de compañerismo.

Las ideas que exponemos tienen su raíz en la teoría de Bourgois sobre la Deuda social... (...) La vieja pedagogía se basaba en los sentimientos de emulación, de interés individual y de amor propio. Ella preparaba la lucha por la vida.

Las modernas teorías de la escuela primaria, con su aspiración a la unidad para todas las clases sociales, preparan la unión de los hombres para la vida. (...) "(136)

L'escola primària pública és vista com una institució bàsica i essencial per a la "regeneració" cultural, social i política d'Espanya. Per això la tasca del mestre era valorada com una de les més importants (137). L'alta funció social del magisteri és analitzada a partir, per exemple, de l'experiència escolar de personalitats culturals catalanes, com Pere Coromines, Emili Guanyavents, Apel·les Mestres, etc., en la sèrie d'articles "Quan jo anava a estudi...".

De forma sintètica, el perfil del mestre d'escola era definit en "El Decàleg del Mestre" publicat per la "Revue Pédagogique" de París, i reproduït per El Autonomista:

- "1.-Atrau l'infant a l'escola.(...)
- 2.-Ten cura de la seva salut.(...)
- 3.-Primer de tot ensenya'l de llegir.(...)
- 4.-Deixa-li el màxim d'espontaneïtat.(...)
- 5.-Cerca el màxim de simplicitat.(...)
- 6.-Alleugereix el teu programa.(...)
- 7.-Obre els ulls del teu alumne sobre la natura.(...)
- 8.-Adapta el teu ensenyament al mitjà.(...)
- 9.-Posa tota l'ànima en l'ensenyament de la moral.(...)
- 10.-Practica, tú mateix, aquesta moral.(...)" (138)

En definitiva, el pensament educatiu del diari republicà gironí, com hen anat veient, s'inspira en bona part en l'ideari de la "Institución Libre de Enseñanza". No són excepcionals els articles que s'hi refereixen ben explícitament. (139)

D'una manera més accidental també cal referir-nos a la reforma de l'ensenyament secundari empesa pel Directori. Cal dir que El Norte amb prou feines en parla. En canvi, i amb coherència amb la seva positura, El Autonomista criticarà durament aquesta reforma: "La Segunda Enseñanza", per Ramiro de Maeztu; "La Reforma del Bachillerato"; "¡Pobres escolares!", per Antonio Zozaya;...(140). La crítica accentua, sobretot, l'excess d'assignatures que no permet a l'alumne un estudi aprofundit de cap matèria concreta.

En idèntic sentit es manifesta Diario de Gerona. L'error fonamental del nou projecte de segon ensenyament és l'excessiu farciment d'assignatures que no propiciarà un estudi reposat i seriós, tal i com ja era patent en les Escoles Normals. La causa d'aquest plantejament erroni cal cercar-la en què cada professor parteix de la base que la "seva" assignatura és la més important (141). Una altra crítica serà sobre el sistema d'exàmens i la formació dels tribunals. En aquest aspecte, Diario de Gerona ens sorprèn amb una encertadíssima crítica a l'ensenyament privat:

"...Finalmente contrasta con ese espíritu de desconfianza para con los profesores que en el régimen vigente tienen a su cargo la misión de la segunda enseñanza oficial, las concesiones hechas a los colegios privados.

En este punto, si no se va a la omnimoda libertad

de enseñanza, a la autonomía académica completa de todos los centros docentes, creemos contraproducente esos privilegios que se conceden a la enseñanza colegiada facultándola para dar el pase a los cursos superiores sin intervención de los profesores oficiales y concediéndoles puestos decisivos en los tribunales de exámenes.

Desgraciadamente, en nuestro país, por espíritu mercantilista el ideal supremo de muchos colegios no es enseñar bien, sino lograr que sus alumnos obtengan el mayor número de buenas calificaciones y el menor número de suspensos. Un catedrático oficial no disminuye sus ingresos suspendiendo a los alumnos; para un colegio particular un exagerado número de malas calificaciones puede representar un descrédito pecuniariamente perjudicial.

Y esta circunstancia es lo que nos hace abrigar el temor de que la intervención que se conceda a los establecimientos privados, no tenga siempre por objetivo el mejoramiento de la enseñanza, precisamente."(142)

Tanmateix, l'aportació més interessant a aquest debat sobre la reforma de l'ensenyament secundari, la constitueix un article de Josep Estalella publicat a El Autonomista (143). Bàsicament, el professor Estalella assenyala que cal cercar un equilibri entre l'ensenyament de caire classicista i l'ensenyament tècnic-científic, tant en els Instituts com en les Escoles de Comerç i d'Arts i Indústries.

Amb tot, és molt significatiu del clima que regnava als Instituts, i més concretament a l'Institut gironí, l'Exposició al President del Directori signada pels professors de l'esmentat Institut demanant que l'assignatura de "RELIGION Y MORAL" sigui considerada "como fundamental y obligatoria, dándole al efecto toda la amplitud necesaria a fin de que la sublimidad de su contenido, así como la eficacia del mismo produzca en el alma de nuestros educandos los frutos que son de desear". Aquest notable document fou publicat per El Norte i El Magisterio Gerundense, i en canvi fou silenciats per El Autonomista.

(144)

Retornem, però, a la realitat de la situació del magisteri gironí durant aquest període. El nou clima polític repressiu es patentitza en mil detalls. Algunes notícies disperses ens informen de mesures concretes prou significatives. Per exemple, Gerunda (145) reproduïx algunes decisions de la Inspecció: al mestre de Ciurana, advertint-lo que s'abstingui d'usar el segell en català; a l'alcalde de Vilallonga del Ter, requerint que mani construir una "valla en el patio", per separar els nens i les nenes; apertura d'un expedient al mestre d'Agullana, "en el caso que se ratifique en los conceptos despectivos referentes al Estatuto del Magisterio, estampados en una instancia dirigida al Magisterio (sic, per Ministerio) de Instrucción Pública". També s'obrí un expedient al mestre de Caralps, Joan Morer, i va resoldre's provisionalment amb quatre mesos de suspensió de mig sou. Un any més tard, l'Audiència provincial, a petició del Fiscal, sobreseí la causa. Joan Morer i Pellicer, que a més de mestre era el secretari del Municipi, havia estat sotmès a la jurisdicció criminal:

"El sumario tomó por base un expediente gubernativo instruido por un delegado militar especialmente nombrado para practicar una visita de inspección al Ayuntamiento de Caralps, en virtud de una denuncia anónima.

La circunstancia de ser el señor Morer, amigo del ex diputado regionalista don Eusebio Bertrand y Serra, fue suficiente para que en el expediente vertieran sus odios y pasiones todos los adversarios políticos del señor Bertrand..."(146)

També Pere Blasi, el prestigiós mestre de Torroella de Montgrí, fou víctima d'una denúncia anònima, tot i que posteriorment fou declarat innocent (147). En canvi, la mestressa de Madremanya, Maria Oliveras Claret, va ser separada definitivament de l'ensenyament; i Ricardo García Romero, mestre de Rocabruna, fou considerat afectat per l'art. 171 de l'Estatut del Magisteri (148). En molts casos els expedients, propiciats per la demagògia del nou Règim, es resolien favorablement per al mestre, però els maldecaps ningú no els estalviava. Aquest és el cas del mestre de Palafrugell, Samuel Roca i Rodó, a qui El

Magisterio Gerundense felicita per l'absolució, tot recriminant "al Inspector y al párroco empeñados en reventar a tan querido compañero" (149). Un cas similar fou el del mestre de Sant Daniel, Sr.Duch, contra el qual s'obrí públicament expedient davant d'un tribunal presidit per l'Inspector J.Montserrat Torrent i la Junta Local d'Ensenyament: "Frente a ellos sentado en una silla un anciano sexagenario de rostro bondadoso puesta en tierra la mirada..."; en aquest cas, el Rector de la parròquia féu una defensa encesa del mestre (150). Segons el periòdic professional, l'acusació es reduïa a una mera venjança política. Mesos més tard l'expedient del Sr.Duch era sobresegut.

Altres mestres, en tot cas, van patir trasllats i altres vexacions, tal i com ens testimonia l'acord pres amb motiu d'una trobada de mestres a Santa Coloma de Farners de trametre telefonemes de salutació als companys que havien treballat al Partit judicial i que ara n'eren lluny, "unos por necesidades de la vida, y otros...bueno: no quiero terminar con una gota de hiel".(151)

En aquest mateix context cal esmentar la dimissió de Cassià Costal del seu càrrec de Director de la Normal i la destitució de M.Ibarz del càrrec d'Inspector en Cap de Barcelona, malgrat que posteriorment -i temporalment- fou reposat en el càrrec (152). I, també, la destitució de Josep Mونتserrat Torrent d'Inspector en Cap de Girona, i la seva substitució per Josep Junquera i Muné, difícil de comprendre coneixent la ideologia de l'afectat. Aquest canvi provocà una nota d'adhesió a J.Montserrat Torrent de Diario de Gerona.(153)

Tot plegat ens indica ben clarament que la Dictadura enfocava el tema escolar amb una òptica ben peculiar. En definitiva, des de la perspectiva d'una "patriotisme espanyolista" retòric, uniformista i molt peculiar. Les mesures de control de l'escola primària són abundants. A Girona és un dels àmbits amb major intervenció governamental. El control ideològic de l'ensenyament primari es patentiza en una sèrie de mesures, com la tramesa als mestres i a les escoles del "Catecismo del

ciudadano" i la publicació d'algunes Circulares -d'algunes de les quals ja hem parlat-.

La nova orientació política té un fort ressò entre el magisteri gironí. Alguns sectors s'adherien al nou règim amb convenciment i entusiasme. Així, per exemple, els grups aplegats al voltant de El Norte o Gerunda. No podem oblidar la col.laboració amb el nou règim de professors com Joaquim Font i Fargas, Joan Gomis Llambias, i -més discretament, certament,- Manuel Xiberta, o Francesc Canós, Regent de l'Annexa i President aquests anys de l'Associació de Mestres. D'altra banda, diversos mestres foren nomenats alcaldes i participaren activament en "Unión patriótica"; recordem, a títol d'exemple, el mestre de Pals, Saturnino Hernández; el mestre i alcalde de Llanars, José Torres; el mestre i alcalde de Llagostera, Sr. Navarro;... En idèntic sentit cal esmentar l'Adhesión colectiva dels mestres d'Ullastret, Manuel Roca Cervera, i Concepción Albert Arnau (154). El Norte comentava elogiosament aquesta col.laboració de molts mestres en càrrecs municipals:

"Según datos que tenemos a la vista, en los nuevos Ayuntamientos nombrados por el Directorio figuran muchísimos maestros nacionales.(...)"(155)

Amb tot, a Girona concretament, també hi hagué sectors del magisteri clarament hostils al nou règim. Hem assenyalat alguns noms i fets que ens palesen l'oposició a la Dictadura. Val a dir, però, que durant els primers mesos del Directori es creà un clima polític poc favorable a mostrar la discrepància envers el règim i propiciador, ben al contrari, d'actes d'adhesió. Aquest tombant polític es reflecteix a les planes de El Magisterio Gerundense. És el to del periòdic el que canvia. I així, ultra desaparèixer els articles publicats en català, abunden les col.laboracions de plomes estranyes al magisteri gironí (Ramiro de Maeztu, Luís de Zulueta, Vicente Castro...). Algunes col.laboracions traspuen un "espanyolisme" estrany a la tradició del setmanari, i fins apareixen notes anticatalanistes (o anticatalanes, simplement). Les firmes de mestres gironins van espaiant-se i esdevenint escadusseres. En gran

part, doncs, deixa de bategar a les planes del setmanari la inquietud viva, pròxima i fresca del magisteri de les nostres comarques. El periòdic s'ama d'un to estantís.

Les mateixes activitats associatives i escolars asse-nyalen nous criteris polítics. Per exemple, a Figueres té lloc un "Acto societario-cultural" presidit pel Delegado Gubernativo, Teniente Coronel de Artilleria, José Banús. A Porqueres se celebra una gran festa escolar amb motiu de l'entronització del Sagrat Cor. Tot s'orienta a imposar un peculiar "patriotisme espanyolista" -d'arrels nítidament militaristes-. Abunden les festes "patriòtiques" escolars. A Lladó amb motiu de la inauguració de l'escola i la benedicció d'una bandera espanyola. Al Grup Escolar de Girona, amb la benedicció de la bandera (156). Com succeeix en les Dictadures, hom identifica el "patriotisme" amb l'adhesió al règim. Així, en publicar-se a França un pamflet del novel·lista V. Blasco Ibáñez -"pagado con dinero ruso y masón"-, es promou una campanya d'escarafalls patriòtics. (157)

Aquest "patriotisme" militarista porta el Directori a potenciar l'educació física a les escoles. La mesura és elogiada per El Norte (158). El mateix Inspector en Cap, Josep Junquera subratlla la importància d'aquesta formació física i recomana als mestres fer servir els mètodes boy-scouts. Però l'argument darrer i decisiu és que "España quiere ser fuerte..." (159). I en la Memòria del curs 1924-25 del Grup Escolar Gironí hom deia:

"Y así, antes que el Directorio hiciera obligatoria la gimnasia paramilitar, en el grupo se sometía ya a los niños a esa disciplina higiénica y fortificadora a la vez". (160)

Aquest "patriotisme" exagerat torna a posar-se de manifest en un Curset per a mestres celebrat a Santa Coloma de Farners el mes de juliol del 1925. Una de les ponències anà a càrrec de la Inspectora Francisca López. Tractà sobre "Patria Española", i fou una exaltació de Castella com a ànima de la Pàtria. El clima "espanyolista" era tan desorbitat que fins Lluís Moreno Torres es veu obligat a fer un toc d'atenció contra els "patrioters", ell que "ha defendido la Patria española cuando se llegaba a poner en duda su existencia." (161)

Pel que hem dit ja endevinem que a Catalunya, i a Girona, en concret, el punt neuràlgic de la nova política escolar girarà entorn a una concepció unitarista de l'estat espanyol, i el consegüent bandejament del catalanisme. Obviament, en aquest context, la qüestió més debatuda és la llengua a l'escola. Recordem com un dels primers actes del nou règim a Girona fou el d'encomanar a la Inspecció la redacció d'una Circular sobre l'ensenyament del castellà a les escoles. Però a Catalunya, i més concretament a Barcelona, hi havia un grapat d'escoles de Patronat i privades que eren considerades el reduït més insidiós del catalanisme. Per això el Directori publicà una Real Ordre, "Contra la enseñanza de doctrinas disolventes. La Inspección abarca las escuelas públicas y privadas". La R.O. subratlla:

"..La función inspectora..abarca..a todas las públicas y privadas, ya estén sostenidas por Diputaciones, Ayuntamientos y Patronatos, ya por particulares.. (...) Tercero.- Que asimismo procedan a la suspensión de los maestros nacionales o municipales que no cumplieran las disposiciones vigentes respecto a la enseñanza en castellano o que en sus explicaciones vertieran doctrinas opuestas a la unidad de la Patria, ofensivas a la Religión o de carácter disolvente o actuaran con tal debilidad que se pueda presumir que existía carácter tendencioso en contra de dichos sagrados principios."(162)

Les mesures i les amenaces contra el català a l'escola semblaven, fins i tot a certs sectors polítics i intel·lectuals castellans, absolutament injustes. A manera de contrapunt crític El Autonomista publica l'article "La lengua materna en la escuela y en la vida. Inglaterra y el idioma regional galés", de León de las Casas. La referència a Espanya i a Catalunya és prou evident:

"(...) El país de Gales planteaba de continuo a los ministerios de Londres el problema de su lengua. Primero fué perseguida, dura y eficazmente batida en la escuela.(...) El Estado inglés, sus ministros de Instrucción pública creían entonces que para que el niño aprendiese el idioma oficial imperial había de abandonar el estudio, repudiándola con ingratitud y desamor, de la lengua materna. (...) Ha cambiado desde hace dos generaciones,...,el

sentido educacional erróneo respecto a la lengua galesa en los departamentos gubernamentales de Inglaterra.(...)

El ministerio de Instrucción pública ha sustituido la "nota galesa" por el estímulo, no la mera tolerancia, de la enseñanza en galés;...

Españolistas fervorosos y amantes a la par de la libertad de las regiones de la patria, histórica, común, y providencialmente una, con indiscutida unidad espiritual, queremos la paz de los pueblos ibéricos, con una estructuración distinta del Estado, más federativa que uniformista, en que la variedad nacional no niegue el verbo propio genuino, la riqueza idiomática,..."(163)

Aquesta era, en gran mesura, la postura de El Autonomista, molt distant -per tant- de la propugnada pel Directori. Tanmateix, al costat d'aquest article el diari republicà gironí també en publicava d'altres d'exaltació del castellà (per exemple, "El porvenir del habla española", per Luís de Zulueta, 12 de març, 1924).

A Girona, però, les mesures oficials contra el català a l'escola i la vida pública en general eren molt rígides. El 4 de maig del 1924 tingué lloc a Figueres una conferència pedagògica sobre "Cuestiones de lenguaje". Havia estat organitzada per la Inspectora Francisca López, i en fou ponent Carme Serrat. Obrí la sessió l'esmentada Inspectora amb unes paraules que palesen el clima enrarerit que s'havia creat:

"Aunque sería grato recoger la opinión de las maestras en el asunto de la lengua en la Escuela primaria, por ser cuestión palpitante en Cataluña, el espíritu legislativo obliga a poner por encima de todo deseo el principio de derecho público.." (264)

En iniciar-se el nou curs escolar 1924/25 "el delegado gubernativo de La Bisbal, don Ricardo Motta", amb un zel digne de millor causa, "ha recordado a los maestros..varias disposiciones". Disposicions referides a l'ensenyament "en" i "del" castellà que fins contemplen situacions concretes:

"..no puede usarse dentro de la Escuela, nacional o particular, otro idioma que el español. No obstante cuando el maestro pronuncia alguna palabra o frase cuyo sentido no entiendan claramente las criaturas a quienes se dirige podrá aclararles

el sentido hablando en catalán; pero volviendo a repetir, a continuación, en español, la palabra o frase que hubiera dado origen a la duda. Del mismo modo, los maestros exigirán a los niños que contesten siempre en español. Si no saben, les permitirán expresarse en catalán; pero enseguida, sin pasar a otro asunto, con mucho cariño y paciencia, les enseñarán a decir aquello mismo en español, hasta que lo pronuncien correctamente.

En las escuelas, en que haya varios maestros, estos usarán constantemente, entre sí, incluso en las horas de recreo, el idioma español, a fin de que sirvan de ejemplo y modelo a sus alumnos.

Ningún maestro enseñará a sus alumnos, cantos, poesías, funciones teatrales, etc., en otro idioma que el oficial."(165)

No era pas menys repressiva i visceral l'actitud del governador de Girona, l'inefable Juan de Urquía. Segons El Autonomista, en l'acte d'inauguració del curs a l'Institut de Girona:

"...el Gobernador, señor de Urquía, entonó un canto a la juventud que dijo encarnaba la esperanza más legítima de la patria.

Refiriéndose a los colegios expuso la necesidad de que los locales resplandeciesen amenidad y cultura. Anunció su resolución de solicitar, con inmediata urgencia, locales para colegios de Gerona, medios para procurar el adecentamiento de los que existen, y afirmó que España no vivirá abrazada a su futura grandeza mientras permanezca vuelta de espaldas al problema de la instrucción.

Refiriéndose al abandono del Magisterio, dijo que era preciso un acto de contricción, y un voto de enmienda.

Habló extensamente acerca de la lengua, tributando un homenaje (sic) de respecto al catalán como expresión íntima y afirmando la necesidad de la enseñanza en castellano para todas las escuelas. Hizo un elogio fervoroso del idioma español, cuyas excelencias, en párrafos que fueron escuchados con mucha atención, exaltó.(...) Tuvo alusiones prudentes para las ideas separatistas que condenó enérgicamente.(...)" (166)

En realitat, estem assabentats de què el discurs del governador fou molt més violent que no deixa entreveure aquesta crònica. El Magisterio Gerundense reproduí una nota publicada al periòdic madrileny La Escuela Moderna que, al

seu torn, transcrivía i comentava aquest discurs inaugural. Juan de Urquía havia dit:

"Mi convencimiento en este punto es tan profundo, tan irrevocable, que una de dos, o todos los maestros enseñan, sin excepciones, en correcto castellano... o al convencerme plenamente de que no se hará así, propondré al Directorio militar, que puede hacerlo, emplee sus facultades insuperables, con Estatutos o sin ellos, y traslada en masa de los incorregibles, substituyéndolos por maestros castellanos.(...)"  
(167)

L'afirmació era tan greu que el mateix periòdic madrileny es manifesta més moderat i conciliador i afirma que mentre els nens no coneguin el castellà "no creemos deba prescindirse del vocabulario materno."

Va ser, certament, aquesta amenaça contra els mestres gironins el motiu que incità Silvestre Santaló a dirigir al governador civil una carta pública. Fou publicada a El Autonomista del dia 28 de gener del 1925; dissortadament, es va perdre dels escassos números que manquen de la col·lecció de l'Hemeroteca Provincial. El 30 de gener Juan de Urquía acusa rebut de la carta pública (168). Entretant, el mateix general Primo de Rivera havia afirmat: "El funcionario español tiene que ser español. Y si no lo fuere, perderá el destino".(169)

En una "nota oficiosa", donada a la premsa pel secretari del Governador, José de las Casa, hi llegim:

"El señor Urquía ha recibido también una afectuosa carta del general Primo de Rivera en la cual éste expresa su deseo de hablarle en Madrid. Consecuente con la indicación del Presidente, el Gobernador Civil prepara un viaje a la corte para someter al examen del Gobierno diversos asuntos todos de importancia para Gerona.

Entre ellos, el relativo a la enseñanza. Es bien conocido el criterio del señor Urquía en este punto. Guardando todos los respetos que se deben a la lengua catalana, en los centros de enseñanza, por el porvenir de los niños y por un sentimiento de justicia, ha de imponerse como único, el idioma nacional, extirpando del profesorado gerundense los malos patriotas, ya que como ha dicho, en términos inflexibles y concretos el general Primo de Rivera en su maravilloso discurso del día 24, el "funcionario español tiene que ser español".

El señor Urquía solicitará que se modifique transitoriamente la ley en el sentido de autorizar, sin dilaciones, sin expedientes, el traslado inmediato de los maestros que no se distinguen por su labor de educación patriótica, y tienen sospechosos y deplorables antecedentes." (170)

En aquest context, el 6 de febrer, el governador de Girona es reafirmava en la seva actitud intransigent, des de les planes de El Norte i de El Autonomista:

"(...) Dentro del magisterio gerundense existen malos españoles. Los hay. Y por patriotismo sincero, y por dignidad del cuerpo, a los que tienen en su historia antecedentes deplorables, a los que incurrieron en estridencias separatistas, y ahora, a regañadientes, transigen con una situación de justicia, hay que mandarlos donde no puedan actuar sin asomos de peligro.(...) Los que hemos recorrido Gerona..hemos advertido, con amargura, que la inmensa mayoría de la generación actual no sabe hablar el idioma patrio. Y es rara la escuela donde los niños conozcan, como es debido, la lengua de Cervantes. Y algo más: sabemos de una juventud, envenenada por ideales absurdos, extraviada por sendas suicidas. (...) Pero no regateamos la responsabilidad que alcanza a un sector del Magisterio.(...) Ningún maestro pudo olvidar jamás su carácter de funcionario español.(...)" (171)

Encara, en un "Acto patriótico" celebrat a Pineda de Mar, organitzat per l'alcalde i el rector, i al que va ser convidat el governador gironí, aquest afirmà que continuaria "su campaña contra los separatistas", i "señaló como focos de separatismo ciertos confesionarios y escuelas." (172)

Potser alarmats per aquestes notícies, i precisament per inspeccionar la realitat lingüística de les escoles de Girona, es traslladà a les nostres comarques Joaquin de Aguilera y Ossorio, "Jefe de personal de Inspectores de Enseñanza", de la Secció Central del Ministeri. Visità les escoles nacionals i privades de la ciutat de Girona, les Escoles Normals i l'Institut. Acompanyat del governador civil i de l'Inspector en Cap, Josep Junquera, inspeccionà també les escoles públiques i privades de la Bisbal i Palafrugell. I, encara, el diumenge, dia 17 de maig, formà part de la comitiva oficial que inaugurà la carretera que des del trencant de la Pera comunica amb Parla-

và. Pogué interrogar els nens de l'escola de Ruplà que constestaren totes les preguntes en correcte castellà. Retornà, per tant, a Madrid, molt satisfet de la inspecció.(173)

Aquestes visites foragitaren tota prevenció. El mateix governador Juan de Urquía hagué de rectificar les seves acusacions. Silvestre Santaló, de la seva banda, agrai al governador la rectificació.(174)

Si les altes jerarquies del Directori es mostraven satisfetes, les autoritats comarcals no podien desentonar. Així, el delegat governatiu del partit de la Bisbal, Sr.Motta, afirmava que els mestres havien acomplert satisfactòriament les normes de la Circular de principi de curs, sobretot en els punts 4rt. ("No puede usarse dentro de la escuela, nacional o particular, otro idioma que el Español) i 5è. ("Cultivar el amor de Dios y a la Patria española, una, grande, gloriosa e indivisible")(175).

Tanmateix, el tema de l'ensenyament del castellà i en castellà continuarà essent un dels motius centrals del període. Així, aquest fou el tema central de la Conferència Pedagògica que tingué lloc a Torroella de Montgrí, el 5 de juliol del 1925. En un clima "patriotero" exagerat -amb paraules no suspectes de catalanisme de Lluís Moreno, com ja hem reportat- l'Inspector Josep Junquera exposà "El idioma nacional en las escuelas primarias".(176)

Sabem, però, que a l'agost del 1925 Juan de Urquía deixa el govern civil de Girona. A partir d'aleshores, doncs, i a desgrat que el tema escolar continuarà essent un dels més polèmics, a Girona es produeix una certa distensió.

Tot un altre afer el constitueix la prohibició per als mestres públics de fer hores extres (les "permanències"). El Directori, amb la lleugeresa retòrica habitual, havia promès de solucionar el problema escolar d'Espanya i de corregir eficaçment les corrupcions administratives. Una mesura en aquest sentit fou la de prohibir als mestres de cobrar dels pares

qualsevol quantitat en compensació de serveis escolars o para-escolars fets fora dels reglaments (permanències, disciplines no incloses als programes, etc.) Magnífic. Magnífic, si aquestes mesures haguessin anat acompanyades de millores salarials i de dotacions pressupostàries. Per això Silvestre Santaló es mostrarà molt crític i contrari a aquesta normativa, tot creient que en realitat significava un empitjorament en la qualitat de l'ensenyament de les escoles públiques gironines, i -per tant- una menor competitivitat en relació a les privades. En aquest sentit, en un primer article, després de subratllar que a Girona "Es preferida la Escuela nacional, la oficial, la de todos", i que "los resultados han sido muy satisfactorios y patentes", escriu:

"(...) Para el nuevo curso el horizonte no se presenta despejado, ni mucho menos. A los maestros se les coarta la libertad de acción; a los niños se les cierran las puertas de..las escuelas, en buena parte al menos. Una real orden impide la prolongación de las clases. Ningún maestro puede dar clase alguna extraordinaria, que es decir que no puede retener a un niño un momento más de las horas señaladas. Se regula también el número de alumnos que debe tener un maestro según el local. Un profesor de Escuela Normal, un Inspector de enseñanza, un catedrático de Instituto o Universidad, un militar, puede dar clases extraordinarias; un maestro, no.

De la escuela rural, de nuestras escuelas, salían los aspirantes a la segunda enseñanza: no será posible en adelante si no se cambia de criterio y se dispone otra cosa.

Aquí, como en todas las ciudades, debería haber -y los ha habido- ayos que recogieran los niños y los acompañaran a sus casas. Ni en esto puede intervenir el maestro.

No hablemos del material ni de presupuestos, para no patentizar más el funcionamiento deplorable que forzosamente tendrán muchas escuelas.(...)

Queda para ver-...- cómo se desalojan las aulas de la escuela de doña Carmen Auguet y del Grupo Escolar por fatales consecuencias de órdenes impremeditadas o inadaptables en Girona, que no tiene los maestros que necesita ni los centros complementarios de enseñanza que la población reclama y los tiempos exigen."(177)

En un segon article, Silvestre Santaló s'enfronta a la qüestió de la gratuïtat i les retribucions complementàries:

"(...) Teóricamente, como principio, no cabe duda que todo amigo, todo buen amigo del pueblo, ha de ser partidario de la enseñanza gratuita, como de la justicia gratuita, conforme solicitan todos los partidos genuinamente democráticos. Desde luego nosotros admitimos la gratuidad, hemos sostenido campañas a favor de ella y la favorecimos y pregonamos en tiempos en que no estaba incorporada a la legislación española. Pero el maestro debe vivir, y para vivir por y para la enseñanza es necesario pagarle. Si el Estado no les dota convenientemente, debe ayudarles el padre o el municipio.(...)

El equilibrio entre la potencia económica del Estado y lo que necesita un servidor de él como el maestro para desenvolverse lo encontró Moyano el 1857,..Sintéticamente decía al maestro: ahí tienes un sueldo para no morirte, trabaja para mejorarlo. El pueblo pagaba según valía el maestro, y no pagaba nada, es claro, si no lo merecía.

Hay además que prestar atención a ciertas expresiones populares -lo que nada cuesta, nada vale- y también dar algún valor a ciertas condiciones de estímulo, perfectamente humanas.(...)." (178)

Amb tot, el problema ja s'havia plantejat anteriorment. De fet, el Grup Escolar gironí es trobà immers en la polèmica política des de, pràcticament, l'inici de la Dictadura. Així, a la sessió del claustre del Centre del 15 de novembre del 1923,

"se acuerda que, ante la campaña difamatoria contra esta Escuela de elementos tildados de separatistas, intensificar cada dia más la labor docente educativa y patriótica que esta Graduada viene llevando a cabo con el beneplácito de todo el vecindario."

D'altra banda, i en sentit totalment contrari, el Centre era suspecte de poc adicte al nou règim i d'irregularitats administratives. Per això, J.Montserrat Torrent inspeccionà l'Escola i obrí un expedient de denúncia. El 10 de febrer del 1924 el claustre acordà:

"protestar de la injerencia (sic) del Inspector de Primera Enseñanza D.Montserrat Torrent en su visita a la Escuela, para averiguar la conducta

observada por los Maestros, y poner el hecho en conocimiento del Excmo.Sr.Rector de la Universidad de Barcelona, a fin de que no se repitan actos ilegales como éste." (179)

Cal recordar que l'Escola "Joan Bruguera" era l'Escola Annexa a l'Escola Normal, i com a tal depenia del Director de la Normal. Val a dir que uns mesos més tard l'expedient era sobresegut, però tot recordant als mestres que calia complir l'ordre del 25 de març del 1924 que prohibia cobrar de les famílies dels alumnes cap retribució complementària (180). Aquests precedents expliquen i emmarquen els articles de Silvestre Santaló.

El claustre del Grup Escolar gironí insistirà, encara, en la seva postura crítica en l'acte d'inauguració del curs escolar 1925/26. Redactà la memòria del curs anterior i la llegí Silvestre Santaló:

"No hemos de ocultar (al contrario interesa mucho consignarlo) que en el curso anterior ha disminuido la matrícula sensiblemente,...La causa de esta baja de matrícula en el curso 1924/25 no la atribuimos a los amaños y propagandas infundadas de los enemigos de la escuela oficial, pues éstos en mayoría, en mayor o menor número, han empleado en todo tiempo medios análogos para su descrédito. No; el origen está en otra cosa, menos útil, indudablemente. Lo atribuimos al régimen legal a que hemos de sujetarnos, al funcionamiento impuesto a las escuelas, en oposición a los deseos de los padres. Desde el 1º de abril de 1924 en el Grupo (y lo mismo ocurre en las escuelas de niñas) nos vemos precisados a trabajar en condiciones que no satisfacen a nadie. Prohibido en absoluto la admisión de donaciones voluntarias, y dar clases extraordinarias, nos vemos privados de toda acción que llegue a interesar a las familias. No es posible en estas condiciones, ni dar la amplitud necesaria a la enseñanza, ni celebrar fiestas como antaño, ni organizar exposiciones presentables, ni siquiera hacer lucir los trabajos y ejercicios de los niños. Y así ha decrecido el estímulo, y así han podido ufanarse los eternos enemigos de la escuela pública, de la impotencia de ésta para llenar las aspiraciones de los padres.(...) Pero...nos alienta la comprensión popular y más aún la de muchas autoridades, interesadas en que no se hunda la escuela nacional, la única esencialmente patriótica, la

única que no obedece más que las reglas dictadas por el Estado, la única en donde por su peculiar funcionamiento se forja el ciudadano tolerante y fuerte, que caracteriza al hombre verdaderamente culto."(181)

Així, Silvestre Santaló tornava a insistir en el tema -car a bona part del magisteri gironí- de l'escola pública, com a escola popular, tolerant i pluralista. En aquesta mateixa línia, com hem insistit, s'alineava El Autonomista. Es manifesta en alguns aspectes complementaris a la tasca docent. Com en el recolzament a la cantina escolar del Grup (182). I sobretot en el disgust i censura amb què comenta la supressió de les Colònies Escolars de l'Ajuntament de Girona. Amb tot, sortint al pas d'un comentari de Diario de Gerona, els mestres públics de la ciutat deixen constància de la seva actitud sobre el tema:

"(...) Este año,..., el municipio hasta fines de junio no ha publicado sobre el particular nota oficial alguna. Y seguramente ante el temor de que aquéllas no se organizaran, en el seno del Patronato de la Cantina escolar surgió la idea de ampliar la obra de la Cantina durante las vacaciones,...,y llevándolos, convenientemente dirigidos y vigilados, al campo, a la montaña, al bosque o a las orillas frondosas de nuestros rios y torrenteras.

Y Diario de Gerona llama a esto sustitución de las colonias; y llevado de este concepto erróneo dice...y se alarma de tal modo, que, con inusitada ligereza o inexplicable ceguera, añade que hay quien trata a los actuales munícipes de demasiado cándidos, y a los que siguieron la iniciativa de harto avisados.(...)

Nosotros, los maestros no sabemos por qué el Ayuntamiento no organiza este año las colonias como en otros; tampoco sabemos quiénes son los iniciadores de la ampliación de la obra de la Cantina, pero entendemos que a falta de aquéllas y aun con ellas, la idea de no abandonar a los escolares necesitados durante las vacaciones es plausible,...(....)"(183)

Tanmateix, El Autonomista, com ho feren també El Gironès i Diario de Gerona, lamenta que aquell estiu l'Ajuntament no hagués organitzat les Colònies.(184)

El problema educatiu era, en gran part, un problema

econòmic. Per això Silvestre Santaló demanava la formació de beques per ajudar a possibilitar els estudis als nens de famílies pobres (185). En canvi, i malgrat les promeses, el magisteri públic continuà essent postergat en els seus sous. I fins empitjorà la seva situació a causa de la prohibició de rebre retribucions complementàries. Però, a més, el Directori votà negativament la petició de gratificacions per l'esforç complementari que comportaven les classes d'adults.(186)

### 3.L'ESCOLA NORMAL DE MESTRES: OPOSICIÓ UNANIME A L'INTRUSISME

Cal dir que, de bon antuvi, l'establiment del Directori Militar de Primo de Rivera (setembre del 1923) no es reflecteix a les actes de la Normal Masculina. Sabem, però, que van ser prohibides les classes de català (187). Amb tot, aparentment almenys, els professors continuen preocupant-se bàsicament de temes professionals (exàmens, conducta dels alumnes, etc.) i de la millora de la Biblioteca del Centre (adquisició, per exemple, de la "Historia Universal" de Guillermo Onken; pagament d'una factura de 56,40 francs que es devia a la "Imprimerie et Librarie Eduard Privat" de Toulouse, etc.).

Un primer canvi té lloc en el Claustre del 25 de gener del 1924, quan el Dr. Jordà comunica que ha presentat la dimissió del càrrec de Secretari. D'altra banda, estem assabentats que també Cassià Costal havia presentat la seva renúncia a la Direcció.(188)

El 30 de gener és proposat com a nou Secretari, Miquel Santaló, en virtut d'un acord claustral del 14 de juny del 1914, ratificat el 25 d'abril del 1919: "acordándose que en lo sucesivo todos los cargos cuya propuesta dependa del Claustro se desempeñen por todos los profesores que tengan aptitud legal para ello, siguiendo un turno de antigüedad, renovándose cada dos años."

El canvi, més significatiu, tanmateix, és el nomenament pel Ministeri, d'Antonio Roca Várez com a nou Director de la Normal de Mestres (nomenament, 5 de març del 1924) (189). Antonio Roca Várez era catedràtic numerari de l'Institut de Girona.

A Cassià Costal, per tant, li fou acceptada la dimissió del càrrec de Director que havia vingut ocupant des de la mateixa reobertura de l'Escola l'any 1914. Aquest canvi de Director merescué dos articles d'elogi de la tasca portada a cap per Cassià Costal, ambdós publicats a El Autonomista. Un de M.Tolosà Surroca i l'altre, de Miquel Santaló:

"A la segunda vez de presentar la dimisión de su cargo el Director de la Escuela Normal de Maestros de Gerona, Sr. Costal, le ha sido aceptada por el ministerio de Instrucción Pública.

Se ha aceptado su renuncia explícita, después de un largo plazo,...Casiano Costal Marinello ha desempeñado la Dirección de la Normal desde su creación, durante diez años. A ella y a su cátedra de Pedagogía ha dedicado toda su actividad y todo el afecto, extra o no familiar. Así, con abnegación ejemplar, ha vencido dificultades y ahogado tentativas desfavorables al Centro.

Durante el tiempo de su Dirección la Normal de Maestros de Gerona ha destacado entre las demás de España entera. (...)Mucho más hay que hablar en honor del señor Costal,..., su respeto absoluto a la libertad de cátedra y el mantenimiento del orden necesario, sin recurrir jamás a ninguna amonestación ni al inicio de un expediente.

El señor Costal, ampurdanés de pura cepa,..., se ha forjado un espíritu independiente,... En esta ponderación espiritual suya acaso está lo más significativo de su personalidad, que lo hace leal siempre, enamorado de su profesión, comunicativo, de idealidad hondamente humana, tolerante y de extremo rigor en el cumplimiento de sus deberes públicos. De ahí sus numerosas y desinteresadas simpatías y la franca cordialidad con sus discípulos de todas las promociones, la sincera devoción de éstos al que coordina a un tiempo la autoridad del Profesor con el afecto de amigo y la consideración de hombre. Y de ahí también (!la vida es así!) cierta enemiga sorda o de escándalo, asaltos de la envidia que en estos casos tienen la cualidad de hacer resaltar los méritos que se pretenden negar en vano.(...)."(190)

Feia ben poques setmanes que Cassià Costal havia estat criticat per El Norte. Amb un argument ben bé agafat pels pèls. L'excusa la forneix la constitució a la Normal d'un club de fútbol, "Normal F.C.". El comentarista, en contradicció fins i tot amb la política del Directori d'afavorir l'educació física, addueix que l'esforç esportiu comporta un detriment de l'estudi:

"...Y que pensarían y qué dirían los profesores y especialmente el de Pedagogía al notar la falta de estudio de los alumnos, al comprobar que por excesivo trabajo físico de las extremidades inferiores se debilitaba y descuidaba el desarrollo de la mente. Es necesario el ejercicio corporal

para la formación completa del individuo; pero... ¿Y es edificante que el Director de la Escuela no se preocupe, al parecer, de que algunos alumnos hayan constituido un equipo cuyo nombre es "Normal F.C." que pierde el tiempo conteniendo aquí y fuera de aquí con otros equipos?..." (191)

El 26 de març, doncs, Antonio Roca presidia per primer cop un claustre de la Normal. Cassià Costal justificà la seva absència. En canvi, hi assistiren els professors especials i auxiliars (Francesc Canós, Josep Barceló, Calixte Noguer, José Marín, i Mn.Pere Cervera).

"El Sr.Director manifestó que en la reunión del Claustro había convocado a todo el personal para tener el honor de conocer y saludar a todos los compañeros que comparten con él la noble tarea de la enseñanza y al mismo tiempo para ofrecerse a tramitar o a resolver cualquier asunto que interese."

Tot seguit el nou Director exposà la seva línia ideològica:

"Asimismo dijo que deseaba hacer constar tres cosas: primera, que el cargo de Director de esta Escuela Normal, no lo había pedido; segundo, que lo aceptó por no desairar a las dignas autoridades que le nombraron, y tercero, que se consideraba muy honrado coadyuvando en la labor que hace el Directorio Militar con el cual está completamente identificado".

En respondre-li els professors ~~assistents~~, es marca clarament la línia divisòria que separava el Claustre, i s'insinuen els problemes amb què caldrà que s'enfronti el nou Director.

D'una banda, un sector del Claustre (Manuel Xiberta, J.Font i Fargas, Joan Gomis, Francesc Canós, Calixte Noguer, i Mn.Cervera) estarà proper ideològicament al Director o -en tot cas- la seva significació ideològica no li comportava cap problema. Cal recordar que aquest grup de professors, durant l'etapa de la Dictadura, ocuparen diversos càrrecs polítics, sobretot municipals, i signaren el manifest de constitució a Girona de "Unión Patriótica".

Un altre sector, minoritari, discrepa del Sr.Roca tant des del punt de vista polític com des de l'òptica de professors d'un Centre que veu imposar-se un Director aliè. Aquesta discrepància i hostilitat es manifesta amb el silenci o l'absència (E.I.Jordà, M.Santaló, C.Costal, i José Marin). A la llarga, l'oposició serà d'ambdós sectors, almenys perquè tots coincidien en què el nomenament com a Director d'una persona aliena al professorat de l'Escola era clarament ofensiu.

Però no avancem la crònica. La contesta a les paraules del nou Director, com hem dit assenyalen molt clarament la divisió política del Claustre:

"D.Manuel Xiberta agradeció las palabras del Sr.Director, y después de saludarle como compañero y como Director añadió, que si bien había lamentado el nombramiento de una persona ajena al Claustro para la dirección de esta Escuela, le satisfacían las manifestaciones escuchadas y se ofrecía para coadyuvar en la obra encomendada a la Escuela y secundar las iniciativas de la Dirección. Estas manifestaciones fueron suscritas por los Sres.Font y Gomis...El Sr.Director agradeció lo expuesto por los Sres.Xiberta, y Font y Gomis...Los Sres.Cános, Noguer y Cervera, se suman a lo expuesto por el Sr.Xiberta."(192)

Després d'una sèrie de temes menors (petició de pissarra grisa i esfèrica similar a la de l'Institut, o de col·lecció de minerals i zoològica, o de models i motllures per a la classe de dibuix, etc.), al final de la reunió torna a plantejar-se un tema polèmic.

"Con motivo de invitación a esta Escuela, del Sr.Gobernador, el Sr.Roca manifestó la extrañeza que le causó el que estando convocados todos los Sres. Profesores para ir oficialmente a la Jura de la Bandera el día 23, no concurriera ninguno, y sólo lo hubiera anunciado el Sr.Santaló. "Supongo obedeció, dijo, al mal tiempo", a lo cual contestaron los Sres.Font y Gomis que no fué esta la causa porque estaban ya en la Dehesa y no se retiraron hasta conocer que se había suspendido el acto anunciado.

Asintió a estas manifestaciones el Sr.Xiberta y preguntado el Sr.Jordà dijo que no tenía nada que manifestar."(193)

A la sessió següent del Claustre (dia 11 d'abril) el tema encara cuejava: "Quedó sobre la mesa, a propuesta del Sr.Jordá, una cuestión planteada por el Sr.Roca acerca de la Jura de la Bandera".

En aquest mateix claustre afloren decisions i matisos de vocabulari que ens indiquen clarament el gir polític que havia sofert el País, i la pressió que, en aquest sentit, patia el Claustre. A vegades són mers indicis...

"Seguidamente el mismo Sr.Roca propuso que se colocara en la sala de Dirección el retrato de D.Casiano Costal como primer Director del Centro y que constara el testimonio de gratitud por sus servicios. El Sr.Xiberta pidió que el acuerdo, en to do caso, se tomara con carácter general para todos los que fueran nombrados Directores, sin hacer constar consideración alguna."

Més endavant veurem que la intervenció del Sr.Xiberta no era hostil a Cassià Costal, com pot semblar, sinó al Sr.Roca.

"También a propuesta del Sr.Director, interviniendo el Sr.Xiberta para indicar que se gestionara la adquisición de una buena fotografía, se acordó colocar un retrato de S.M. el Rey (que D.g.) en los salones de Dirección y de actos. A este efecto el Sr.Marín ofreció un cuadro al óleo del que es autor, siendo tomada en consideración esta manifestación."(194)

El 14 de maig torna a reunir-se el Claustre, i novament els professors es troben condicionats per pressions polítiques:

"Preguntó el Sr.Roca si los Sres.Profesores que no asistieron con él a la jura de la Bandera, lo hicieron con carácter oficial o particular, contestando los aludidos de conformidad al primer sentido. (...) Leyéronse las comunicaciones del Gobierno Civil invitando para asistir a la llegada de S.M. el Rey (q.D.G.) y a la recepción anunciada para el día de su cumpleaños, quedando enterado el Claustro."

En la mateixa sessió van designar-se els Tribunals d'exàmens. Tanmateix, el 20 de maig calgué que es reunís novament el Claustre amb caràcter extraordinari. "Para tratar de la rectificación de Tribunales de examen", donada la incompa

tibilitat del Sr.Director "dados los Tribunales de que forma parte en el Instituto, para examinar en esta Escuela Normal."

"Los Sres.Xiberta, Font y Jordá intervienen: el primero para hacer constar su extrañeza de que se le designara para el Tribunal de ingreso; el segundo, para lamentarse de que se hubiere convocado esta sesión para modificar un acuerdo de la anterior tomado sin objeción alguna por parte de nadie, y el tercero, para preguntar por el origen de la iniciativa de la convocatoria, si de una moción del Sr.Xiberta o de la Dirección, resultando que no fue lo primero."(195)

Amb aquestes escaramusses va acabar el curs 1923-24. Tot presagiava que la tensió existent entre el professorat i el Director imposat pel Directori Militar esclataria un moment o altre.

I esclatà a principis del curs següent.

La primera sessió del Claustre té lloc el dia 19 de setembre.

Aparentment amb tota normalitat. S'aprova el nou horari del curs, s'assenyalen els dies d'exàmens, i el Sr.Director informa de les gestions fetes durant l'estiu:

"adquisición de una fotografía de D.Casiano Costal, ex-director de la Escuela, para colocarla en la sala de Profesores; ídem de un retrato de S.M. el Rey (q.D.g.), para la sala de Dirección;...El Sr.Canós pregunta, si como en años anteriores, se celebrará la apertura oficial de curso en esta Escuela. Se acuerda negativamente."

En darrer lloc, i a petició de C.Costal, s'acorda adquirir la "Historia de la Filosofía" de Karl Vorlander (traducció de J.V.Viqueira). Només un detall: segons l'acta la sessió va començar "a las trece menos cuarto".

I heus-ací que el malestar esclata obertament a la sessió següent. És prou clara com per, simplement, deixar parlar el document oficial:

"Leida el acta de la sesión anterior, fué aprobada por todos los reunidos exceptuando el Sr.Roca que manifestó no podía dar su conformidad, sin antes oponer los siguientes reparos que quiere, dice, que consten en acta. (Los reparos los presenta escritos el Sr.Director, entregándolos al que sus-

cribe como Secretario, quien ante lo extraño del caso pide que conste en acta también -y así se aprueba- la indubitable sustracción de documentos de Secretaría por cuanto el Secretario no ha mostrado a nadie el Libro de Actas que impugna el Sr.Roca con escrito redactado antes de leerse aquella). Transcritos literalmente los reparos del Sr.Director, dicen así: 'Reparos al acta de la sesión ordinaria del día 19 de septiembre de 1924, extendida por el Secretario D.Miguel Santaló y leída en la del día 25 de octubre siguiente. I) Dice que la sesión empezó a las trece menos cuarto, siendo así que comenzó a las 12 y siete minutos. II) Omite que el Secretario diera lectura al acta de la sesión anterior...III) Omite que el Sr.Xiberta pidiera permiso a la Presidencia para dar lectura a un escrito, o moción, en el cual después de un preámbulo saturado de cortesía y corrección al que seguía una serie de reproches infundados contra la gestión de D.Antonio Roca en su cargo de Director de la Escuela Normal de Maestros, terminaba pidiendo se fijaran las normas por las que habrá de regirse durante el curso de 1924-25 referente a la asistencia a clase por los Sres.Profesores y faltas que estos puedan cometer. El Sr.Roca permitió dicha lectura, terminada la cual dijo al Sr.Xiberta que referente a la asistencia a las clases y faltas que pudieran cometer los Sres.Profesores, se atendería a lo legislado; y en cuanto a los cargos, pusiera aquel escrito en limpio por estar con enmiendas y tachaduras y se lo entregara por dos razones: primera, porque dicha noción (sic per moción) debía insertarse en el acta, y segunda porque creía tener perfecto derecho a sincerarse contestando por escrito a la serie de cargos que por escrito se le habían hecho en plena sesión; además, añadió, que si algún claustral quería avalar con su firma el escrito del Sr.Xiberta que lo hiciese ateniéndose a las consecuencias. El Sr.Gomis Llambias preguntó si eso de "atenerse a las consecuencias" era una amenaza; a lo cual contestó la Presidencia que con aquella frase había querido decir que la Superioridad enterada de los cargos y de los descargos, dará la razón a quien la tuviere, ordenando lo que proceda y esas serán las consecuencias. IV) Omite las palabras pronunciadas por el Sr.Gomis Llambias al emitir su opinión referente a la celebración de un acto académico o apertura el día primero de octubre, según se celebraba hacía cuatro años, a pesar de haber sido el Sr.Secretario instado por el Sr.Roca a que pusiera con el acta dichas palabras, que son: "Mi opinión es que mientras siga la anormalidad en esta Escuela, no se celebren actos

de esta naturaleza". VII) Omite los nombres de los Sres.Claustales que asistieron a la sesión..... Gerona, 25 de octubre de 1924. Antonio Roca.-Rubricado.'

El Profesor D.Joaquin Font en relación a lo leído por D.Antonio Roca manifiesta que no es exacta la modificación que este Señor pretende hacer del acta, por cuanto la sesión no empezó hasta después de haberse sostenido con carácter particular la conversación aludida por el Sr.Roca en las primeras partes de su escrito, en la que intervinieron todos los Sres.Profesores y el propio Sr.Roca, terminada la cual el Secretario Sr.Santaló preguntó si empezaba entonces la sesión, asintiendo todos los presentes sin excepción alguna.

Las precedentes manifestaciones, a instancia del Sr.Font, son confirmadas por los Profesores presentes.

D.Manuel Xiberta, manifiesta asimismo que no presentó ninguna moción ni ningún escrito durante la sesión última, como queda demostrado en el B.L.M. del propio D.Antonio Roca, que tiene en su poder, pidiéndole las cuartillas "que leyó antes de empezar la sesión."

Miguel Santaló dice que debe hacer constar la sorpresa que le han producido las manifestaciones del Sr.Roca, así como su protesta por lo infundadas en su totalidad y lamentarse de que por parte de la primera autoridad del Centro, sin justificar ningún extremo, se insinue una irregularidad que no puede ni siquiera concebir en ningún caso.(...) que de ningún Profesor ni de la Dirección recibió papel escrito alguno...

De unas preguntas y respuestas cruzadas entre los Sres.Roca y Xiberta, el Claustro acordó por mayoría que no constaran en acta, por ser extrañas al asunto puesto a debate.

Hechas las precedentes manifestaciones, se entró al orden del día, dando cuenta D.Antonio Roca de 'que sólo permitiría la lectura del cualquier moción que por escrito presente uno o varios claustrales, cuando dicho escrito sea entregado previamente en la Dirección por lo menos con 24 horas de antelación a la Junta en que se haya de leer y firmada por el autor o autores de la misma';..." (196)

Dissortadament no hem aconseguit esbrinar el contingut concret de l'escrit llegit per M.Xiberta.

El 29 de novembre torna a reunir-se el Claustre. Per darrer cop el presideix Antoni Roca. I novament es plantegen

problemes respecte a la redacció de l'acta:

"Dióse lectura al acta de la anterior y es aprobada por todos a excepción de D. Antonio Roca que dice debe hacer a la misma las salvedades siguientes: primero, que no está conforme con las palabras 'sin justificar ningún extremo'...; segunda, con que no consten en acta las preguntas y respuestas a que se alude en el folio 38, y tercera,... A propósito o con motivo del asunto referente a la segunda salvedad que hace el Sr. Roca al acta anterior, D. Juan Gomis somete al Claustro la siguiente proposición: 'Que se acuerde que no consten en acta otras cuestiones que las determinadas por el Reglamento'. Es aprobada." (197)

El 23 de desembre dimitia el Director Antoni Roca. Passava a ser-ne Joan Gomis i Llambias; "Cesando con ella la anormalidad en que vivía el expresado centro docente" - segons El Magisterio Gerundense-. (198)

El primer Claustre que presidí tingué lloc el dia 13 de gener del 1925. En certa manera fou un Claustre esmerçat en precisar postures respecte a l'etapa de Direcció del Sr. Roca. "...el acta de la sesión anterior, la cual fue aprobada, si bien con la aclaración, de que el Claustro aprueba las gestiones de la Dirección, en cuanto se refiere a la reparación de estufas, tuberías,...". No, doncs, la gestió global del Sr. Roca, com podia interpretar-se.

El Sr. Joan Gomis ho aprofita :

"para ratificar a cada uno de los Sres. Profesores de la Escuela, que está incondicionalmente a su lado en todo lo que signifique aumento del prestigio del Establecimiento docente é interes en pró de la cultura Nacional. El Sr. Camós, dice que el nombramiento de Director a favor de D. Juan Gomis Llambias, le produce una inmensa satisfacción por ser Profesor de esta Escuela. El Sr. Xiberta se adhiere en un todo a las manifestaciones del Sr. Canós, asistiendo por unanimidad los demás señores reunidos."

Tot seguit, s'exposen una colla de retrets respecte a la Direcció del Centre per Antoni Roca:

"Se acuerda por unanimidad, hacer constar en acta, el disgusto con que vió el Claustro que el ex-Director D. Antonio Roca no convocara la sesión ordinaria de Claustro, correspondiente al mes de Diciembre, de conformidad a lo ordenado por el vigente Reglamento..., así como también, que es de lamentar,

no se haya celebrado Junta económica desde el mes de Abril del año que acaba de fenecer.

El Sr.Xiberta solicita sea leído el segundo acuerdo del acta de la sesión de once de Abril...El propio Sr.Xiberta pide conste una aclaración respecto al referido acuerdo; pues, nunca estuvo en su intención regatear al compañero Sr.Costal lo que es tan justo se consignara en acta o sea lo del testimonio de gratitud por sus servicios...; en segundo lugar de que se entienda el acuerdo de que fueran colocados los retratos de todos los nombrados Directores, siempre y cuando fueran Profesores de esta Escuela Normal,...Así se acuerda.

El Sr.Xiberta se lamentó del siguiente hecho: El día veinte de octubre último, recibió aviso del Sr.Director, de que las vacaciones de ferias empezaban desde el veinte y seis. El día veinte y siete al mediodía, recibió un oficio del propio Director, en el que debía firmar 'enterado' ordenando que se dieran clases, los días veinte y siete y veinte y ocho. Manifiesta que acudió a clase en dichos días, pero se encontró sin alumnos, habiendo sabido posteriormente que si los alumnos no acudieron fue porque el Sr.Director les había concedido fiesta en dichos días...Los demás profesores corroboraron y lamentan este hecho antireglamentario."(199)

Després d'aquest afer sobre el Sr.Antoni Roca, que va aplegar tots els professors (tant els més conservadors com els més progressistes) en un únic front d'oposició pel que representava d'intromissió vexatòria per a l'Escola el que una persona aliena al Claustre en fos Director, la vida acadèmica del Centre continuà amb absoluta normalitat.

Cal dir que des del gener fins al setembre d'aquest any 1925 no trobem la signatura de Miquel Santaló a les actes. Malgrat no constar oficialment (o de no haver-la trobat) la raó de la seva absència és diàfana: fruïa d'una pensió de la Junta d'Ampliació d'Estudis. Durant la seva absència exercí de secretari accidental Calixte Noguer.

Aquesta pensió de vuit mesos li fou concedida a Miquel Santaló per tal d'ampliar estudis de geografia i estudiar l'organització d'aquesta ensenyança a les Normals de França, Bèlgica i Suïssa (200). Cal dir que anys a venir, en temps de la Segona República, Diari de Girona retreurà

a Miquel Santaló l'haver fruit d'aquesta pensió en l'etapa de la Dictadura.(201)

Val a dir que Miquel Santaló col.laborà sovint, durant aquests mesos, en el diari republicà gironí. Amb articles de caràcter polític o de caràcter cultural, o d'elogi a gironins il.lustres.(202)

Cassià Costal, descarregat ja de la responsabilitat de la Direcció de l'Escola Normal, col.laborà a El Autonomista. Dues de les seves col.laboracions foren per comentar la personalitat musical de Pau Casals (203). Són dos articles amarats d'emotivitat i sensibilitat artística. Però també publicà alguns articles d'educació. El més significatiu és "Educación obrera" (204), on tradueix perfectament l'ideari del reformisme social per la via de l'educació.

Tot un apartat el forma la recensió d'obres publicades. Així, el llibre de Miquel Santaló "Per l'estudi de Catalunya. Assaig monogràfic: El Gironès", fou recensionat molt elogiosament per Pau Vila i per Manuel Tolosà (205). Al seu torn, Miquel Santaló recensionà "El mapa geològic de Catalunya", "Les inundacions de l'Empordà" de Joan Carandell, i "Girona" de Carles Rahola (206). Finalment, Cassià Costal féu la crítica de "Elementos de Organografía, Física e Higiene", de Joaquim Pla Cargol, "Enciclopedia cíclico-pedagógica-Grado medio" de J.Dalmau Carles, amb referència al "ciclisme" i a Herbert; i l'estudi "L'Empordà a la Crònica d'En Muntaner" de Carles Rahola.(207)

El Autonomista, encara, publicà un elogiós article d'Albert de Quintana dedicat a Tomàs Sobrequés, més en funció, però, de la seva activitat de promotor cultural, concretament musical, que no pas com a professor de la Normal.(208)

Obviament, aquests professors -Miquel Santaló, Cassià Costal, i en grau menor Tomàs Sobrequés, i el Dr.Jordà-

representen l'oposició al Directori. És ben significatiu que cap d'ells signés el manifest de constitució a Girona de "Unión Patriótica".

Ben al contrari, en canvi, de Manuel Xiberta, i sobretot Joan Gomis Llambías i Joaquim Font i Fargas, dirigents sobresortints a nivell local del Directori. Amb tot, cal recordar que entre ells existien pregones enemistats, com hem volgut posar de relleu en planes anteriors. Les polèmiques entre ells mateixos, reflectides a El Norte i Gerunda, ens assabenten que Joan Gomis, l'any 1924, havia estat sotmès a "expediente y suspensión de empleo y sueldo" pel Rector de la Universitat de Barcelona, Dr. Andrés Martínez Vargas (209). I que el nomenament de Gomis Llambías com a Director de la Normal fou degut a les gestions de J. Font i Fargas davant el governador De Urquía. En tot cas, tot el Claustre de la Normal -segons Gomis Llambías- estigué sotmès a "expediente" pel Rector de la Universitat de Barcelona. De totes aquestes batusses, però, no ens n'informa el llibre d'actes de l'Escola Normal.

Durant el curs 1924/25 els alumnes de 3r. i 4rt. organitzaren un viatge d'estudis, gràcies a una subvenció de 2.000 ₧, del Ministeri d'Instrucció Pública. Aquest viatge d'estudis, organitzat per Joan Gomis, consistí en una visita a Tarragona, on foren rebuts cordialment per Francisco de Loperena, ex-professor de la Normal de Girona, i a Barcelona. (210)

D'altra banda, la Biblioteca de l'Escola Normal de Mestres va nodrir-se amb noves obres, com ara "Cultura creativa matemàtica" (2 vols.), "Guia de la Legislación de Instrucción Pública" de M. Rodríguez, o amb el "Diccionario" i la "Gramática" de la Real Academia.

Els dies 27, 28 i 29 d'agost del 1925 se celebraren unes Conferències Pedagògiques. Hi participaren, com a ponents, Ramon Balaguer, mestre de Garriguella, sobre "Formació de l'educació estètica"; Sixte Vilà, mestre de Crespià, sobre

"Formació del sentit social"; Teresa Gauran, de Cruïlles, sobre les "Labors a l'escola"; i Rómulo Riera, sobre "Geografia a l'escola primària". Clogué les conferències el Dr. Andrés Martínez Vargas, que parlà sobre "Higiene escolar." (211)

L'estiu del 1925 morí, de repent, el professor José Marín Baldo, professor de les Escoles Normals i de l'Institut. El Norte li dedicà una nota necrològica i un article de Joan Gomis (212). Per substituir-lo s'integrà a les dues Escoles Normals, com a professor de dibuix, Jaume Pastor Barón.

L'afer de la Direcció de la Normal Masculina ens ha distret de la vida detallada de la Normal de Mestresses.

De bon antuvi cal dir que no va plantejar-se el problema de canvi de Director. Adelina Cortina continuà al front de l'Escola. El problema, en tot cas, va sorgir per discrepàncies entre una resolució de Madrid i l'acord del Claustre referit al càrrec d'Auxiliar gratuïta de Labors (de què ja hem parlat en el capítol de professorat i dels incidents). Amb motiu d'aquesta greu discrepància Adelina Cortina presentà la seva dimissió del càrrec de Directora; però no li fou acceptada.

Durant aquest curs de 1923-24 van cessar en el càrrec d'Auxiliars de Pedagogia, M<sup>a</sup> del Carme Viñas Deutaner, i d'Ajudants gratuïtes de Pedagogia, Lletres i Labors, Joana Colom Llach, Assumpció Fàbregas Vidal, i Florència Molina Ascaso, respectivament.

Entre les activitats sobresurten, un Curset de Puericultura (7 conferències) donat per Pompeius Pascual (213). I les següents excursions escolars: a Caldes de Malavella conjuntament els alumnes i les alumnes acompanyats dels professors M. Santaló i Adelina Cortina (visita als manants i preparació del "Vichy Catalán", les termes romanes i estudi de les condicions topogràfiques i geològiques; van visitar, també, les escoles públiques); la fàbrica de Gas de Girona, amb A. Cortina; als Monuments de Girona, amb Dolors Vidal; a Olot, per visitar les escoles amb Mercè Clutaró; i diverses

excursions a indrets propers de Girona, per a pràctiques de Ciències, i de Geografia.(214)

Durant el curs l'Escola Femenina adquirí el següent material didàctic: una màquina de cosir Hexagon, divers material de cuina per a pràctiques d'Economia Domèstica i dissecació d'alguns ocells; material químic per a pràctiques; un gasòmetre Regnault; un destil·lador d'aigua, albuminòmetre, termòmetre; farmaciola; etc. Per a la Biblioteca, d'entre altres llibres, subratllarem l'adquisició de les següents obres: "Autoeducación" de M.Montessori; "Obras" de Giner de los Rios (8 vols.); "Educación de párvulos" i "Fröebel y los jardines" de Alcántara; diverses obres del P.Manjón; "Fröebel et les jardins d'enfants" de Compayré; "Jardins d'enfants" de Jacob; "Matières radioactives" de Curie; etc.

Com a significatiu de la manera "folkloritzant" amb què el Directori volia enfocar la realitat nacional catalana reportem aquesta informació de la sessió claustral del 28 de març del 1924:

"La profesora de Labores, D<sup>a</sup> M<sup>a</sup> Rosa Laguna da cuenta de haberse solicitado su cooperación para la exposición de trajes regionales típicos. Pide el apoyo del Claustro..."

El curs 1924/25 a l'Escola Normal Femenina va produir-se el canvi de professora de Matemàtiques, en aconseguir l'excedència Ceferina Gómez Cossío, i el nomenament, per concurs de trasllat, de Carme Sagarra Tarascó. D'altra banda, cessaren també Júlia Fiol i M<sup>a</sup> Mercè Rich de les Ajudanties de Ciències i Pedagogia. S'incorporà Estrella Noguer al càrrec d'Auxiliar de Labors; i M<sup>a</sup> del Carme Molleda fou desplaçada a simple Ajudant.

La professora de Música, Elisa Uriz, féu una petició en el sentit de què a l'examen d'ingrés s'incorporessin nocions de música.

També aquest curs es realitzaren excursions amb les alumnes, com la visita a la Central elèctrica de Bescanó, i a la fàbrica de productes químics "Electroquímica Berenguer", organitzades per Adelina Cortina; una visita als principals monuments artístics de Girona, amb Dolors Vidal; sortides als entorns de la ciutat per realitzar pràctiques d'Història Natural;...

Quant al material didàctic sobresurt l'adquisició d'un espectroscopi Hauffman; col·leccions de cossos geomètrics i de poliedres regulars; reactius químics de la casa Metzgeg; mapes històrics del món antic i de l'Imperi romà; Mapamundi físic, i Europa política, de Haack; Mapa d'altures i metereològic de Dicmor; etc. La Biblioteca s'enriquí amb la "España invertebrada" de Ortega y Gasset; "El Cancionero" de Petrarca; "Geographie Humaine" de Brunher; etc. La Diputació, de la seva part, va regalar les obres completes de Mn.Cinto.

Aquest any va produir-se una falta col·lectiva de les alumnes a la classe de Dolors Vidal:

"...La Sra.Directora da cuenta al Claustro de la falta colectiva de las alumnas de 1er. curso a la clase de Historia de la Edad Antigua el día 21 de este mes y da lectura a las declaraciones tomadas a las mismas por esta Dirección. De ellas parece desprenderse que algunas alumnas principalmente la Srta.Sagrera incitaron y acordaron con la mayoría no asistir porque no sabían la lección, obligando y llegando a insultar a algunas que no querían marcharse. Sólo estaba la Srta.Ripoll a quien obligó su padre a volver a clase al enterarse de lo ocurrido. En vista de ello...el Claustro acuerda por unanimidad aprobar lo hecho por la Profesora de la asignatura y que por esta primera vez se imponga a las alumnas de 1er. curso que faltaron a clase el castigo de amonestación pública...".(215)

Podem constatar, doncs, que són uns cursos que transcorren en la mediocritat, en perfecta sintonia amb l'atmosfera general que regnava al magisteri.

Diguem, encara, que al Llibre d'Actes de la Normal de Mestresses consta la notificació del Director de l'Institut "del fallecimiento del Catedrático de dicho Establecimiento, D. Antonio Roca". En canvi, el Llibre d'Actes de la Normal de Mestres no en diu res.

Respecte a les Escoles Normals El Autonomista (216) reproduí l'article "Dignidad profesional", publicat a Revista de Escuelas Normales, en el qual hom defensava que les Escoles Normals eren més importants que els Instituts, en raó al seu caràcter professional, i que -per tant- no era comprensible l'actitud d'alguns professors d'Institut de superioritat davant els professors de Normal.

#### 4. LES DESAVINENCES CRÒNIQUES I LES ENEMISTATS RECÍPROQUES DELS AVALADORS DE LA DICTADURA A GIRONA (1925-1929)

A partir del segon semestre del 1925 les cròniques desavinences dels aplegats sota les sigles de la "Unión Patriótica" no fan sinó aguditzar-se. Sobretot a partir del mes d'octubre. La Dictadura, a Girona, dóna mostres evidents de la seva incapacitat per intitucionalitzar-se políticament.

El problema és complex i tèrbol, d'incompatibilitats personals i de velles enemistats que rebrollen. No entrarem a fons, ara i aquí, en l'anàlisi d'aquest fenomen. No pretenem res més que donar una ullada ràpida a la Dictadura, i des de la perspectiva d'un sector afí, el periòdic El Norte.

A primers d'octubre es desencadena una campanya contra el governador interí de la província Onofre Pont. N'eren els principals protagonistes el periòdic local La Provincia i el periòdic "jaimista" barceloní La Protesta. Al darrera, segons sembla, hi havia Antoni Franquet i Gusiñé. El Norte, en tot cas, surt en defensa d'Onofre Pont.

"No pudiendo reproducir, por prohibición del Sr.Censor de prensa, un escrito publicado en el periódico La Protesta de Barcelona ofensivo para el digno Sr.Gobernador interino, nuestro querido y respetable amigo D.Onofre Pont, hacemos constar  
NUESTRA PROTESTA

Los diez señores que se llaman monárquicos y que pretenden desprestigiar el principio de autoridad y la obra patriótica del Directorio, no satisfechos de sus patrañas insidiosas que desde el periódico La Provincia dirigen a la autoridad, han extendido su radio de acción por medio de su compañero, el periódico jaimista de Barcelona La Protesta.

D.ANTONIO FRANQUET GUSIÑÉ, elemento muy significado de La Provincia, es el CORRESPONSAL DE LA PROTESTA. D.ANTONIO FRANQUET GUSIÑÉ, es el impresor de LA PROVINCIA. En los talleres de D.ANTONIO FRANQUET, calle de la Forsa, nº 14, está instalada la redacción de LA PROVINCIA.

Y en la librería de D.ANTONIO FRANQUET GUSIÑÉ, hemos adquirido un ejemplar de LA PROTESTA.

Llamamos la atención de las dignísimas autoridades para que tomen buena nota de la obra patriótica(!)

que realizan estos señores, desprestigiando la autoridad y la obra del Directorio."(217)

Però, a més, era també criticat durament Joaquim Font i Fargas. D'aquesta campanya en feien responsables a Joan Gomis i a Mn.Pericot. El Norte contraataca violentament:

"Se nos dice que toda la campaña de insultos que dos periódicos realizan contra nuestro Redactor Sr.Font y Fargas, está inspirada por los señores Rdo.Pericot y Gomis Llambías.

No queremos creerlo.

El Rdo.Pericot tiene mucho trabajo en meditar sobre los motivos de su fracaso en la carrera Parroquial y el Sr.Gomis Llambías, no puede haber olvidado las lágrimas con que interesó el año pasado el auxilio del Sr.Font para salvarse del expediente y suspensión de empleo y sueldo que contra él decretó el Rector de la Universidad Dr.D.Andrés Martínez Vargas".

El panorama encara es completa amb noves informacions:

"...Cuando apareció el periódico de los Sres.Bartrina y Gomis supusimos lo que sería; pero hemos de confesar que no esperábamos que perdieran en tanto grado la serenidad.(...)

No hay que olvidar que las personas se encuentran cuando menos se piensa. Y nosotros no dudamos que en el camino de la vida habremos de tropezar más de una vez con esos señores, antes muy amigos nuestros, al parecer por lo menos, y ahora apasionados acusadores y detractores.

Pensarán lograr, con este proceder, mayores éxitos para la Unión Patriótica?(...)."(218)

Segons dades posteriors sembla que tota aquesta animadversió tenia el seu origen en l'Ajuntament. El Norte era favorable a l'actuació municipal, i en canvi Gomis, Bartrina, Franquet i altres eren contraris a aquesta actuació. Així ho diu clarament Joaquim Font i Fargas:

"...ante la insólita campaña que un periódico local, órgano incipiente de un grupito de vecinos enfadados, viene haciendo contra la gestión del Ayuntamiento actual de esta ciudad, contra los mismos concejales en repetidos casos y contra El Norte porque aplaudimos el acierto de la Corporación..."(219)

La campanya era tan dura que El Norte publicà un número el dimecres 4 de novembre. En aquest número analitza, com a exemple, dues de les acusacions llençades pels redactors de La Provincia contra la gestió municipal:

"...La campaña desalentada, irreflexiva e injusta realizada desde el periódico La Provincia contra el Ayuntamiento de esta ciudad, en conjunto y en particular contra algunos de sus componentes, ha producido efectos desconsoladores entre los amigos de La Unión Patriótica que han observado el grado de injusticia que en la misma late y han visto en ella finalidades de orden puramente personal. (...)." (220)

Obviament, aquestes acusacions mútues i les enemistats no afavorien gens la imatge del Partit Unión Patriótica, un Partit que teòricament havia nascut per superar precisament aquestes "conjures, intrigues i politiqueries de la 'vella' política". Per això, El Norte, i més concretament J.Font i Fargas, havien decidit allunyar-se de la política concreta:

"La desorientación que los elementos de la Unión Patriótica venimos evidenciando desde hace tiempo y cuyas causas no queremos analizar y últimamente había degenerado en escandalosa disputa (!), nos hizo apartar de la lucha y en un ostracismo voluntario..." (221)

El desembre moria Pablo Iglesias, i El Autonomista dóna gran relleu a la seva figura (222). El Norte silencia el seu traspàs.

L'any 1926 comportà alguns canvis al periòdic. En primer lloc el setmanari afegirà el sots-títol "Periódico Católico Monárquico". D'altra banda, la Direcció i Administració es trasllada al carrer de Santa Clara, 8,2n. Amb tot, aquests canvis no sembla pas que comportin noves orientacions ideològiques o nous enfoc. El moment que es vivia no era massa engrescador, si tenim present les polèmiques recents. Per això no ens estranya el to dolgut del primer número de l'any:

"Otro año que seguramente será como los transcurridos, año de amarguras y de desencantos. (...) Nuestros

ideales no cambian: por el Catolicismo, por España, y por la Monarquía Tradicional.(...)."(223)

Els problemes i les discrepàncies, però, eren les de sempre. La votació d'un emprèstit extraordinari a l'Ajuntament per poder dur a terme el pla d'obres aprovat a finals de maig del 1925, creà novament malestar. Recordem que un gran tant per cent del projecte -i per tant de l'emprèstit- anava destinat a solventar problemes escolars a la ciutat. Hi hagué recollida de signatures en contra. Joan Gomis Ll. signà en contra de l'emprèstit argüint que no existia problema escolar a Girona i refrendà la seva opinió amb un acord del Claustre de la Normal que ell dirigia. El regidor Manuel Xiberta votà a favor de l'emprèstit assenyalant precisament la urgència i gravetat del problema escolar gironí. Aleshores algú li féu notar la contradicció amb l'acord adduït per Gomis. Manuel Xiberta digué que no li constava l'acord claustral, malgrat no poder-ho assegurar ni desmentir perquè havia estat absent d'alguns claustres (224). Joan Gomis va ser destituït del seu càrrec de regidor.

Podem endevinar, per tant, que la lluita entre faccions continuava viva al si de la Unión Patriótica. I això malgrat l'interès en simular concòrdia i l'afany en desmentir notícies publicades a altres periòdics.(225)

Ja al mes de juliol El Norte, i més en concret J.Font i Fargas, es mostraran reiteradament contraris al nomenament d'un arxiver per a la Diputació, com a càrrec innecessari i contrari al dret administratiu.(226)

Les tensions externes, almenys, però s'havien suavitzat. Segurament cal atribuir-ho a la intervenció del nou governador civil Prudencio Rodríguez Chamorro. De fet, el mes d'agost del 1926 és nomenat nou President de "Unión Patriótica" l'alcalde de Girona, Frederic Bassols, substituint Rafael Martí. Per a prendre aquesta decisió el governador civil cridà al seu despatx els membres del Comitè Provincial i els diputats provincials.(227)

Cal assenyalar que malgrat moure's El Norte dins les coordenades del Directori i d'adherir-se als grans actes i manifestacions propis de la Dictadura (com per exemple a "El plebiscito nacional" el setembre del 1926 i a Girona s'aconseguien més de 75.000 signatures), durant aquest any 1926 serva una postura més distant de la política concreta; assumeix, diria, una dimensió més doctrinal, menys viva. Tradueix, segurament, la decepció dels redactors per la realitat política de la Dictadura, i potser la seva marginació dels llocs públics.

A finals del gener del 1927 tingué lloc la Junta General d'Accionistes d'Editorial Gerundense, que era la societat editora del periòdic. Hi estaven representats 54 accionistes, entre presents i amb vot delegat. En la reunió intervingueren J.M<sup>a</sup> Vilahur, Pere Costa, J.Font i Fargas, Viñas, Pere de Pol, i J.M<sup>a</sup> Thió. Per unanimitat es constituí el següent Consell d'Administració: fou reelegit President, Joan Viñas Robert; i foren nomenats Vice-President, J.M<sup>a</sup> Vilahur; Secretari, J.M<sup>a</sup> Viñas Deutaner; Vocal 1r., Rnt.Josep Mateu; Vocal 2n., Pere de Pol; i Gerent, J.M<sup>a</sup> Thió i Rodés. Es fa constar l'absència per malaltia de Dalmacio Iglesias.(228)

En els números següents es publiquen una sèrie d'articles que defineixen l'orientació de la Societat (Veg., per exemple, el número del dissabte 5 de febrer). No diuen res de nou. Amb tot, el més interessant fou l'acord de l'esmentada Junta General de deslligar la Societat del Periòdic. L'acord es plasmà uns mesos més tard, concretament el 9 d'abril. Aquest dia, en efecte, El Norte es despedeix dels seus lectors:

"Libre la sociedad anónima 'La Editorial Gerundense' del deber de publicar El Norte, como a carga obligatoria y exigible, en virtud del acuerdo tomado en su última Junta General de Accionistas, visto lo ruinoso que económicamente le viene resultando desde tiempo el editarlo, y contando con el beneplácito de la casi absoluta totalidad de los miembros que integran la antigua Junta Provincial Tradicionalista surgida de la Asamblea de Badalona, ha acordado suprimir su publicación."(229)

La raó bàsica, doncs, per a cloure la dependència del periòdic de la Societat "L'Editorial Gerundense" i la Junta P.Tradicionalista és de caire econòmic. Tanmateix J.M<sup>a</sup> Vilahur també insinua altres dificultats, aquestes de caràcter intern:

"...como toda obra humana, no ha sido exenta de defectos, abusos e inconvenientes, fruto las más de las veces de la actuación de alguna voluntad rebelde y por mucho tiempo invencible a la voluntad de la dirección del periódico, pequeneces, en cierto modo, que pueden ser globalmente calificados de pecadillos y travesuras periodísticos, pero que con el conjunto de circunstancias de lugar y tiempo que envuelven el desarrollo histórico de la vida política social española del presente, han determinado el agotamiento de la fuente de su vida,..., siguiéndosele de ahí la muerte por inanición..." (230)

El Norte és substituït, sense solució de continuïtat, per un nou periòdic intitulat El Norte de Gerona. De fet, doncs, els lligams entre una i altra publicació són molt estrets. Tan és així que continuarà fins i tot la numeració:

"1. Continuador El Norte de Gerona de las campañas religiosas, patrióticas y monárquicas de El Norte, con la aquiescencia de su director Sr. Vilahur y del Consejo de Administración de la "Editorial Gerundense S.A." continuará la numeración de éste." (231)

L'ideari bàsic, per tant, és el mateix. Quines són les diferències? per què el canvi?. Em sembla que fonamentalment són dues, exposades ambiguament, a l'editorial del primer número:

"...EL NORTE DE GERONA no pretende ser más que un nuevo brote de la savia perenne que con vicisitudes diversas ha inspirado durante tantos años a El Norte desaparecido la semana pasada. Pueden variar las condiciones climatológicas y con ellas los matices, las formas, los colores, pero en lo hondo de lo hondo, aviva siempre la misma forma vital.

Contra el agnosticismo reinante queremos proclamar muy alto nuestra firme creencia en la virtualidad social y política del catolicismo. Y, no hay por qué ocultarlo, somos un grupo de jóvenes entusiastas que tenemos fe en Dios, en la grandeza de España

y en la fórmula monárquica, como el mejor régimen para su gobierno.(...)

Pletóricos de idealidad, pero a extramuros de los cuadros partidistas queremos aportar a EL NORTE DE GERONA todo el vigor impulsivo de nuestra alma juvenil..."(232)

En definitiva, doncs, les dues diferències essencials respecte a El Norte són el relleu generacional, i la seva no adscripció a cap partit concret. El nou director era Josep M<sup>a</sup> Thió i Rodés. Significava l'allunyament del periòdic de Joaquim Font i Fargas (que acusava els nous redactors de ser "buenos pero jóvenes e inexpertos amigos" (233)), i -en canvi- la incorporació de Joan Gomis Llambias. Cal dir, encara, que des d'un bon començament s'incrementaren els articles en català, fins ara pràcticament inexistents.

Des del punt de vista formal el periòdic surt al carrer amb una nova capçalera: dos angelets (putti) sostenen l'escut de la ciutat de Girona, i tot a l'entorn, en lletres vermelles el títol El Norte de Gerona. La redacció i administració retorna al c./Hospital,4,entrs.

A més, a partir del 18 de juny del 1927 passa a ser bisetmanal, sortint els dimecres i els dissabtes.(234)

Durant tot l'any 1927 i bona part del 1928 El Norte de Gerona es decantarà per subratllar el seu caràcter de periòdic catòlic, de manera que podem dir que predominen les notícies i les col.laboracions religioses. Així, i referint-nos a l'any 1927, dóna gran relleu a la Consagració d'Espanya al Sg.Cor, amb la publicació d'un número extra. Desmenteix la informació de El Autonomista sobre la situació de misèria del Rector de Domeny, a favor del qual el diari republicà ha obert una subscripció. Polemitza amb Miquel Santaló a propòsit dels esdeveniments polítics de Mèxic. Publica uns articles del Dr.Dalmacio Iglesias contra la teoria evolucionista de Darwin. Reprodueix una amonestació del bisbe de Girona, José Vila Martinez, als estiuejants de Llafranch i Calella per tal com homes i dones es banyen en les mateixes platges, i els amenaça amb

deixar sense capellà l'estiu vinent els dos pobles. Eleva la seva queixa a les autoritats per la supressió del vocal prevere als tribunals d'oposicions, a desgrat de ser només un cas excepcional. Informa, en darrer lloc, de les activitats del Grup de la Democràcia Cristiana.(235)

Insisteix en aquesta mateixa línia l'any següent. Aquest any 1928 al bisbat es vol donar una forta embranzida a l'Acció Catòlica, i El Norte de Gerona se suma a aquesta campanya. Així dóna cabuda a les seves planes a totes les notícies referents a la creació i activitats de la Joventut d'Acció Catòlica. A l'organització de les dones d'Acció Catòlica: ("A las mujeres católicas de la Diócesis de Gerona",) manifest signat per una bona part de les dones més prestigioses socialment de la ciutat. Publica molts articles que incideixen sobre el tema, a l'estil, per exemple, de "La Acción Católica y la política" (236)

Continua donant relleu a les activitats eclesiàstiques. Com la visita a Girona del Nunci Tedeschini. O al Casal d'Estiu, creat per Mn. Evarist Feliu.(237)

Tanmateix, la seva positura de fons és la de l'integrisme catòlic, com es plasma en alguns articles que defensen que a Espanya cal mantenir la "tesi" (o sigui, la confessionalitat de l'Estat). Per això mateix celebren amb entusiasme la signatura del Pacte del Laterà (238). I reblen la vella idea de la incompatibilitat entre el socialisme i el catolicisme. I encara, per tot plegat, i malgrat incloure a l'interior del periòdic el prospecte de propaganda, mostren reticències davant l'anunci de la propera publicació del diari El Matí.(239)

Per tot el que hem dit apareix clar com la línia mestra del periòdic és, innegablement, la defensa de les postures catòliques, des d'una òptica molt institucional i conservadora. Precisament serà en aquest punt on es produirà una discrepància respecte a la postura de la Dictadura, en defensar l'edició del Catecisme en català, avalada per l'Episcopat de Catalunya.(240)

Però, en canvi, El Norte de Gerona és generalment un periòdic incondicionalment addicte a la Dictadura. Defensa la postura del règim, contrària als partits polítics. Elogia l'activitat de la Dictadura i commemora les seves efemèrides, com ara la celebració a Girona del cinquè Anniversari de la implantació del govern primoriverista, amb benedicció d'un banderí de Unión Patriótica, feta pel Dr. Iglesias, i apadrinat per la Inspectora Carme Isern; el descobriment d'una làpida donant el nom del Dictador al carrer Nou; i un míting amb parlaments de J. Font i Fargas, Xavier Fages de Climent, Joan Gomis, Llobet, i el governador P.R. Chamorro. (241)

Amb tot, sobretot els mesos del 1927 i primers del 1928, el periòdic no participa en la política quotidiana, o en tot cas amb poca intensitat. Malgrat això podem sospitar que les desavinences entre les diverses persones que donaven suport al règim prosseguien. Ens ho dona a entendre el comentari sobre la renovació de càrrecs a l'Ajuntament, on és nomenat alcalde Jaume Bartrina, i a la Diputació, d'on fou cessat Onofre Pont de la Presidència, i el substituï Frederic Bassols; aquests canvis provocaren un fort malestar entre els dimitits. (242)

Val a dir que a partir del juny del 1928 i amb més intensitat en avançar els mesos comencen a aparèixer símptomes de què la Dictadura es tambaleja, i de què cal cercar solucions per al futur. El primer indici d'aquesta preocupació seria l'article de El Debate, "La política futura", que el periòdic gironí reproduïx. Ja entrats a l'any 1929 les notícies d'oposició al règim comencen a aparèixer, sobretot els aldarulls estudiantils. Aquests fets porten a El Norte de Gerona a comentar l'actualitat, tot mostrant-se, però, contraris a la restauració del liberalisme polític (243). El periòdic gironí comença a tenir un to més viu. El clima polític es va enrarint. Els mateixos sostenidors de la Dictadura en tenen una consciència més o menys clara. N'és una prova el manifest publicat per la "Jefatura" de "Unión Patriótica" de Girona, signat pel Cap Provincial, F. Bassols, i pel Secretari, Joan Gomis, i que

comença: "Si sientes la inquietud del momento histórico que se aproxima...". Ja a les escorialles de l'any, un nou article: "Ventajas e inconvenientes de la Dictadura" (244), indica clarament aquesta sensació de la imminència de canvis.

Potser aquest mateix clima d'inseguretat i de major preocupació per la realitat concreta, explica la polèmica que esclata el mes de novembre del 1929 entre El Norte de Gerona, amb Joan Gomis i Llambías, i Gerunda, amb Joaquim Font i Fargas. Aparentment no és més que una picabaralla particular:

"Nos chocó el reclamo: 'Leed y propagad Gerunda periódico de gran intelectualidad'. El sr.Font y Fargas asegura se publicó sin conocimiento de su redacción (...). Desengáñese el Sr.Font, en vez de buscar los malos espíritus en casa ajena es mejor vea si los tiene en la suya, o dentro de sí, y procure echarlos con toda su intelectualidad."

Al ver la luz pública, recientemente, un nuevo semanario en esta ciudad, al parecer dirigido por nuestro ex redactor Don Juan Bastons (que poco antes habíamos separado de nosotros), se nos pidió el cambio,...La última semana,..., mandamos por él, y se nos contestó que Don Juan Bastons no quería nuestro cambio...Quizá el Sr.Bastons dirige otro periódico de gran intelectualidad y en éstos la ética y el sentido común son diferentes de los demás.

El Sr.Font y Fargas vuelve a insistir en su opinión de que la juventud española está falta de ideales... (...) El Sr.Font se queja de la falta de ideales de la juventud y cuando vió la luz pública 'El Norte de Gerona' no tuvo otra queja sino que lo hiciésemos 'buenos pero jóvenes e inexpertos amigos' y no ha dejado nunca de molestarnos y zaherirnos cuanto ha podido, sobre todo en el terreno personal y privado. Y conste que tenía sobrados motivos para obrar de otra manera.(...)" (245)

Uns dies més tard tornava a insistir:

"Llegan a nuestros oidos rumores que nos entristecen. Suenan voces que hablan de una probable querella de la Asociación de maestros de un partido, contra un maestro que desde una hojita semanal, lanza atrevidas y graves acusaciones. Se dice si intervendrá el juzgado...(...)"

Pero es mucho más sensible que haya publicaciones

que bajo el tópico de amor a la justicia y de derecho a una ciudadanía muestre su especialísimo empeño en dar cabida en sus páginas a toda explosión de despecho, a toda manifestación ofensiva, cuya finalidad es promover odios y luchas entre los que se dedican al sacerdocio de la enseñanza. La labor eminentemente perturbadora de la referida hojita, da valor de escándalo a cuestiones que debieran ventilarse en familia, sin ruido de casca-  
beles.

Sería conveniente, pues, que la autoridad docente, pusiera coto a la obra disolvente de publicaciones como la que aludimos, que lleva como sarcasmo en su cabecera, la siguiente inscripción: 'Revista de Acción educativa'."(246)

## 5. EL MAGISTERI GIRONI DURANT ELS ANYS 1925-1929

Durant aquest període a les comarques gironines existien bàsicament dues Associacions professionals del magisteri i dues revistes professionals. Les dues agrupacions eren l'Associació Nacional de Mestres Nacionals, i la Confederació Nacional de Mestres. Les dues revistes, El Magisterio Gerundense, i Gerunda. El Magisterio Gerundense era, com sabem, el portantveu de l'Associació Nacional a Girona, l'agrupació de mestres que aplegava majoritàriament els mestres públics gironins, i -per tant- la més representativa. A desgrat de ser una Associació professional pluralista, en el context gironí assumia una certa dimensió progressista, laica, propera als plantejaments de El Autonomista i -per tant- del partit republicà, i d'oposició a la Dictadura de Primo de Rivera. Les col·laboracions de personalitats com Cassià Costal, Miquel Santaló, Lluís Moreno Torres, Silvestre Santaló, etc., són -en aquest sentit- prou significatives.

Després d'uns mesos d'atonía, a partir de l'estiu del 1925, l'activitat de l'Associació de Girona torna a animar-se relativament, malgrat les limitacions imposades per la política de Primo de Rivera.

Potser assenyala aquest tombant el Curset celebrat a Santa Coloma de Farners els dies 18 i 19 de juliol del 1925. Hi prengueren part, com a ponents, la Inspectora Francisca López amb la conferència "Patria Española" (exaltació de Castella); Josep Montua, "La Educación popular y la Escuela única"; el mestre de Calella, Conrad Prat, amb una lliçó pràctica sobre "Dissección"; Joan Gomis Llambías, "La Escuela en España" (conferència de caire moralitzant); Joan Capellà, amb una altra lliçó pràctica sobre "Magnetismo, fenómenos y experiencias"; i una darrera conferència a càrrec d'Emili Mira, sobre "Papel del Maestro en la determinación de las aptitudes profesionales de los escolares". És molt clar que aquest curset té un caire sincrètic, i -així- al costat d'exaltacions patriòtiques i

moralitzants, hi trobem una aferrissada defensa de l'escola pública.(247)

A finals d'estiu assumeix la Presidència de l'Associació, novament, L.Moreno Torres, aleshores mestre de Salt. La situació de Salt, des del punt de vista cultural, era -si hem de creure Emili Pibernat- força negativa:

"(...) Els individus de la població industrial d'aquest poble solament pensen en treballar i en divertir-se: no tenen cap inquietud espiritual. I la classe pagesa s'oposa amb totes les seves forces a qualsevol intent de renovació material o espiritual de la població.(..)

No cal pas estranyar que, donades aquestes circumstàncies, Salt tingui un 51,96 per cent d'analfabets.(...)

Ara Salt compta amb un nou element de molta vàlua per a combatre l'analfabetisme. Al front de l'escola hi ha un home culte, treballador, que té un alt concepte de l'ensenyament. Hem anomenat En Lluís Moreno i Torres."(248)

L.Moreno, doncs, dirigirà l'Associació amb prudència, perquè el moment polític no és gens propici. S'ofereix a tots els associats (249), i a partir d'aleshores abunden els seus articles, sobretot editorials, al setmanari.

Cal dir que a finals d'estiu dels anys 1927 i 1928 va renovar-se per un nou període l'equip de govern de l'Associació Provincial, sempre sota la Presidència de Lluís Moreno. El setembre del 1928 L.Moreno insistirà en què calia gent nova al front dels càrrecs directius i més participació, malgrat assumir per un altre any la presidència (250). Òbviament, aquestes queixes de L.Moreno i la manca de gent nova ens assenyalen una certa atonia. I aquesta és, certament, la sensació que globalment dona la revista: certa manca de pols. No podem oblidar, però, el context polític general ni la influència negativa de la censura. En canvi, com a símptoma positiu i de continuïtat, hem de subratllar l'aparició successiva de noves firmes. Les signatures més habituals eren les de L.Moreno mateix, i de Silvestre Santaló. Però n'apareixen de noves, com ara C.Concus-

tell, mestre de Vilasacra; Ramon Boixadós; Josep Fàbregas, de les Planes; Josep Coscuella, de Maçanet; Remei Casanovas, d'Adri; Sixte Vilà; Jacinta Pi, de la Vajol;...D'altra banda, com veurem més endavant, hi ha moments i celebracions que representaren una autèntica injecció d'il·lusió per al conjunt del magisteri públic gironí.

Sota la Dictadura la situació de l'Associació no era gens còmoda. De fet, una de les tasques que amb més afany i tossuderia havia empès l'Associació Provincial gironina, la de crear una "Federació de Mestres Nacionals de Catalunya", ara era desmuntada per una resolució del Ministeri de Governació (22 de desembre del 1926). Lluís Moreno comentarà amargament aquesta dissolució (251), i la revista manifesta el seu desacord amb aquesta resolució dictatorial i anticatalana tot reproduint una sèrie d'articles de Llorenç Jou i Olió, en els quals ressenyava l'activitat de la Federació. Era una forma subtil, segurament l'única possible, de manifestar l'adhesió a la disolta Federació.

D'altra banda, durant l'any 1928 la Dictadura va engegar a Madrid una campanya per desmuntar també, o en tot cas per falsejar, l'Associació Nacional, amb l'intent de crear-ne una de nova, de caràcter centralista que absorbís les Associacions Provincials. Aquest tema provocà una forta oposició entre els mestres associats de Girona, i sobretot de L.Moreno, que es manifestà reiteradament contrari a aquests propòsits.

En canvi, Gerunda, que es definia com a "Revista de Educación", bàsicament donava suport a les postures confesionals, en una línia marcadament integrista. El setmanari, dirigit per Joaquim Font i Fargas, dóna gran relleu, per exemple, a una pelegrinació a Roma. Allí s'establiren contactes per formar una Confederació Internacional del Magisteri Catòlic (252). Tanmateix, no sembla pas que el propòsit es traduís immediatament en realitat. En la mateixa línia, Gerunda es fa ampli ressò del nomenament de Josep Vila Martínez com a nou bisbe de Girona, i esmerça força tinta tot comentant la seva entrada al bisbat.

Ja a les portes de l'estiu del 1926 són anunciats "Santos Ejercicios pedagógicos espirituales", per a mestresses, del 20 de juliol al diumenge 25, a Barcelona; i per a mestres, també a Barcelona, dues tandes donades pels PP.Ruiz Amado i Francesc de P.Vallet.(253)

Aquesta és, doncs, una de les línies permanents del setmanari, de llarg a llarg dels números i anys.(254)

L'any 1928 Gerunda estrenà, amb titubeigs, nou format. Així, el núm. 298 (7 de gener) apareix un format 43x30 i amb el subtítol "Publicación semanal de cultura e información". Tanmateix, el n.300 (del 28 de gener) torna a aparèixer amb el format anterior (29,5 x 21) i subtitulat "Periódico Semanal de Acción Educativa y de Información General". Però a partir del número corresponent al 4 de febrer el format serà el gros i amb el subtítol ja esmentat, fins al núm. 326 (del 14 de juliol), en què retorna al format petit i al subtítol de "Revista de Acción Educativa". S'imprimia a la Tipografia "La Económica", més tard Salomó Marquès, c./Força, 2, de Girona. Aquests titubeigs i dubtes cal interpretar-los, ens sembla, com un símptoma del poc assentament del setmanari.

En tot cas, aquest any 1928, i a desgrat dels canvis merament formals, el setmanari continuà amb la defensa del catolicisme com a element definidor. Aquests anys comença a estructurar-se l'Acció Catòlica (recordem, en aquest sentit, les múltiples notes de El Norte de Gerona referents a l'Acció Catòlica Jovenil). Gerunda, al seu torn, publica una crida "A las mujeres católicas de la Diócesis de Gerona" a favor de l'Acció Social Catòlica. Era signada per una àmplia representació de senyores influents de la societat gironina. Entre les signatures hi trobem les d'algunes professores de l'Escola Normal: Mercedes Clutaró; Dolores Pastor, com a Secretària; i Carme Auguet, com a Vice-Secretària.(255)

Gerunda, com d'altra banda la gran majoria dels periòdics gironins, s'esquinçà les vestidures davant la gosadia de l'obra de Josep M<sup>a</sup> de Sagarra, "Les Pedres de Girona", publicat a L'Opinió. Considerà que era un autèntic escàndol imper-

donable. I el setmanari escrivia indignat que l'autor "o es un perturbado o un perverso degenerado". També El Magisterio Gerundense protestà d'aquest escrit.(256)

Una segona nota de Gerunda és la seva proximitat ideològica respecte a la política del Dictador. Es manifesta en múltiples detalls des de l'elogi a l'exèrcit a les recensions d'actes culturals celebrats ací i allà de la província. Normalment aquests actes culturals eren protagonitzats per mestres o altres persones, sobretot capellans, propers a la ideologia del setmanari. Així, dóna molt de relleu als actes organitzats pel mestre de Llanars, José Torres; mestre polèmic i integrista, i ex-Director de El Norte (conferència de J.Font i Fargas a Llanars sobre "Amor a la Patria"). Altres actes similars es desenvoluparen a Cornellà de Terri, Llagostera (on exercia de mestre Joan Rodà i Cabanech), Medinyà (on la "srta. Anita Rubiés, prima del Sr.Ecónomo, Rdo.D.Juan Llorens Rubiés" donà una conferència aprofitant que hi passava uns dies de vacances),etc. (257)

El setmanari, a més, i accidentalment, deixa entreveure una certa admiració pel feixisme italià. Per exemple, tot elogiant les mesures de Mussolini a favor de l'escola: "¡Mussolini, por lo visto, no se olvida que tiene el título de Maestro y que su madre fué Maestra de Escuela!". I ja a l'any 1929, comentant el Tractat del Laterà, signat per Pius XI i Benito Mussolini, Joaquim Font i Fargas elogia "de manera especial, (de) Benito Mussolini, que inspirado, siguiendo las huellas del apóstol S.Pedro, ha sabido domar y encerrar en su cubil a la fiera revolucionaria masónica..." (258)

L'adhesió, però, a la Dictadura és prou explícita en alguns textos. El gener del 1928, Gerunda aposta clarament a favor de la "Derecha Nacional". Uns mesos més tard, la revista s'adhereix al "Homenaje al Excmo.Sr.Marqués de Estella", promogut per una àmplia colla d'entitats gironines(259)(entre d'altres el signaren J.Ensesa, M.Vancells, F.Casadevall, Mn.P.Iglesias,-rector del Seminari-, J.Tarrús, J.Gomis, etc. En canvi, no apareix l'Associació de Mestres de Girona).Encara, el 13 de

desembre del mateix any, en l'escaiença del cinquè Aniversari de l'establiment de la Dictadura, "Gerunda se asocia a esas manifestaciones de Españolismo". I posteriorment publicarà una crònica dels actes celebrats amb aquest motiu a Madrid, Barcelona i Girona (260). A Girona, la commemoració es féu el diumenge dia 9 de setembre; en el transcurs de l'acte pronunciaren discursos adients al cas els professors de la Normal Joaquim Font i Fargas, Joan Gomis Ll., i Carme Isern.

Malgrat el seu caràcter integrista, Gerunda va ser objecte de la censura governativa. De fet, al número del 25 de setembre del 1926 hi trobem mitja plana en blanc, només amb la nota "Este número ha sido sometido a la previa censura gubernativa". I l'any 1930, a finals de febrer, el setmanari escriurà: "...Recordarán nuestros lectores que..fuimos repetidamente castigados con multas varias veces. Lo que no saben nuestros lectores es que incontable número de veces la censura cayó sobre nosotros." (261)

Potser el que millor explica l'adscripció del setmanari és l'extraordinari relleu concedit a Juan Vázquez de Mella, sobretot amb motiu de la seva mort.(262)

La revista, com sabem, era dirigida per Joaquim Font i Fargas. Molts dels articles els signava amb el pseudònim Plinio. A part els articles més directament polítics, moltes de les seves col.laboracions tenien un caràcter moralitzant. Per exemple, sobre la joventut, a la qual considera frívola i vanitosa, per culpa de les deficiències de l'educació general i la manca d'instrucció religiosa. Escriu, també, una sèrie d'articles de caràcter històric. Cal dir que són escrits amb unes pautes d'exaltació espanyolista, i dedicats a grans personatges o fets d'armes. Denoten una concepció molt pobre de la història: per exemple, "España colonizadora", "Héroes de la Reconquista: Wifredo el Velloso", "Efemérides.18 de febrero de 1603" (batalla naval en aigües d'Hondures), "Gesta de epopeya. El 3 de junio de 1809",...El setmanari dóna notícia de la celebració a Barcelona del "Congreso Internacional de Historia

de España" (novembre, 1929), i del treball que Font i Fargas hi presentà, un estudi sobre el monestir de Sant Pere de Roda (263). Joaquim Font i Fargas durant aquests anys era un personatge relativament influent dins la política local. Ultra dirigir el setmanari i ser professor de l'Escola Normal, i haver ocupat càrrecs a l'Ajuntament i a la Diputació, fou nomenat Director de l'Escola Municipal de Preparació Professional i de Belles Arts, i President de la Junta directiva del Centro Moral Gerundense. Era, encara, vice-president de l'Associació de la Premsa de Girona, i en qualitat de tal assistí, juntament amb Grahit, a l'Assemblea Nacional de València.(264)

També fou un col.laborador assidu de Gerunda el professor Joan Gomis Llambías, Director aleshores de l'Escola Normal de Mestres. Tampoc podem oblidar la seva participació, a nivell local, en el govern municipal i el seu càrrec de Secretari provincial de Unión Patriótica.

També hem de recordar com J.Font i Fargas, i Joan Gomis Llambías, que fins ara havien compartit una mateixa ideologia i unes mateixes plataformes, s'embrancharen en una penosa polèmica personal, reflectida a El Norte. En tot cas, Joaquim Font s'havia fet el propòsit -ben aviat oblidat, val a dir-ho- d'allunyar-se de la política:

"Afortunadamente he liquidado con la política activa. Solo un ideal tengo al presente: trabajar por la obra católica y patriótica de la Escuela primaria.." (265)

Amb tot, però, la polèmica amb El Norte de Gerona era inevitable:

"Desde que ha ingresado en la Redacción del colega el ex-redactor de Gerunda D.Juan Gomis Llambías, se nota en sus páginas la nerviosidad característica de este Sr., que olvida, por lo visto, que en las páginas de esta 'hojita semanal' halló un escabel para sus aspiraciones..."(266)

A les planes de Gerunda trobem sovint articles de P.Riera Vidal, aleshores inspector de primera ensenyança a Toledo. Certs sector toledans, precisament, volien retre-li un homenatge i sol.licitaven que el Govern li concedís la

Creu d'Alfons XII. Gerunda s'adherí a l'homenatge i fins publicà una foto de l'inspector a primera plana. Cal tenir present que Riera Vidal havia exercit d'Inspector a Girona, i com ell mateix escrivia:

"...me alejaba de los maestros gerundenses uno de los más grandes errores de la Administración española..Mientras viva he de recordar aquel via-crucis, aquellos insultos que hombres apasionados me lanzaban al rostro..."(267)

Ell, tanmateix, se sentia proper a Gerunda, "esta revista nunca excesivamente querida".

Encara, altres col.laboracions, més aviat de caire professional, però, són degudes a Manuel Barona, el professor de cal.ligrafia de la Normal.

Més anecdòtica, en canvi, és la publicació d'un article de Guillem Díaz-Plaja, "Enseñanza de la Historia. Las tres edades", si recordem que aquell curs era alumne de la Normal gironina.(268)

En conjunt, aquests col.laboradors, i altres que esmentarem més endavant, ens diuen prou clarament com Gerunda era un setmanari pensat en funció del magisteri. En aquest sentit la postura del periòdic és la de defensar l'ensenyament confessional. I així enfront dels atacs de què era objecte l'obra de Siurot, el setmanari gironí la defensa i elogia, com a continuador més genuí del P.Manjón (269). Ja l'any 1929 una petita polèmica entre Gerunda i El Magisterio Gerundense delimita prou clarament la positura de les dues revistes. R.Boixadós havia publicat a El Magisterio Gerundense un article acusant algunes escoles privades d'organitzar-se com un mer negoci. Des de Gerunda, Plinio (pseudònim de J.Font i Fargas) replicava a R.Boixadós, assenyalant que era un atac a l'escola privada (Gerunda)(270). En defensa de R.Boixadós, i reblant el clau, sortí L.Moreno Torres.

Cal dir, encara, que Gerunda esdevé sovint portant-veu de la Confederació Nacional de Mestres a Girona. Sovint publica comunicats d'aquesta societat professional i col.labora-

cions dels seus capdavaners. Aquestes col.laboracions són moltes vegades, a més, conjuntes amb El Norte. Això ens permet establir una real identitat ideològica entre Gerunda i El Norte. Així, a El Norte hi trobem escrits de Joan Rodà Cabanech; de Manuel Barona; l'inspector P.Riera Vidal; del mestre de Serinyà F.Vidal Macmondez;...(271)

La Confederació de Mestres es presenta com un grup, certament minoritari, de mestres escindits de l'Associació Nacional per considerar que l'Associació no recolzava amb prou eficàcia les reivindicacions dels mestres dels escalafons més baixos. Tanmateix, a Girona, i potser d'una manera conjuntural, sembla que hi ha una certa identificació entre la Confederació Nacional i els sectors del magisteri més propers políticament a la Dictadura. El fet mateix que Gerunda recolzi aquesta associació és ja ben significatiu.

A vegades, però, les postures de la Confederació són prou interessants. Antoni Gelabert, president provincial de la Delegació gironina, per exemple, defensa que l'ingrés a la Normal sigui limitat i selectiu, i que la carrera inclogui dos anys de pràctiques; després d'aquests dos anys de pràctiques i d'un altre d'eventualitat, el mestre accediria a una escola pública en propietat, tot suprimint -per tant- les oposicions; el sou en ingressar hauria de ser de 4.000 ₧ anuals; se suprimiria l'escalafó, però -en canvi- per cada quinquenni hi hauria un augment de 500 ₧; la jubilació, a més, seria forçosa als 60 anys. Totes aquestes mesures que ell preconitza van dirigides a dignificar l'escola pública, perquè "la escuela nacional educa por igual a los hijos de todos los ciudadanos españoles, sin distinción de clases". En una altra col.laboració, Julio Noguera escriu sobre la necessitat de renovar metodològicament la pràctica escolar, i esmenta, entre d'altres pedagogs, com a model a imitar, Decroly.(272)

L'any 1925 la Delegació Provincial de la Confederació Nacional de Mestres era presidida, com hem dit, per Antoni Gelabert, mestre de Breda. N'era sub-delegat Joan Rodà Cabanech,

de Llagostera; i delegats als partits de Girona, Miquel Dabau; d'Olot, Rafael Juli; de Figueres, Llorenç Rocalba; de la Bisbal, Josep Cortina; i de Puigcerdà, Josep Sala; respectivament.(273)

A l'inici del curs 1926/27 es renovaren els càrrecs de la Confederació. Antoni Gelabert, en efecte, presenta la seva dimissió irrevocable, car creu que després de quatre anys de presidir la Delegació provincial és bo que hi hagi un relleu, sobretot quan hi ha afiliats prestigiosos i ben preparats (i esmenta Ciurana, Juli, Roda, Dabau, Cortina, Guinart, Rocalba, i Vidal). Resumeix l'activitat de la Confederació amb unes xifres: en començar eren uns 20 associats, avui són més de 100. Malgrat no disposar dels resultats de les votacions estem assabentats que el nou Delegat provincial era Joan Cabanech, mestre de Llagostera; i la representació dels partits es conformà així: Girona, Miquel Dabau, mestre de Llambilles; Figueres, Llorenç Rocalba, mestre de Les Escaules; Olot, Rafael Juli, de Les Preses; la Bisbal, Josep Cortina, mestre de Gualta; Santa Coloma de Farners, Esteve Guinart, de Gaserans; i Puigcerdà, Josep Sala, de Sant Pau de Seguries (274). En definitiva, doncs, els representants locals no havien estat renovats.

Aquest mateix any, Joan Rodà assistí a l'Assemblea de la "Confederación de Maestros" que tingué lloc a Madrid. Els representants de Catalunya eren Joan Rodà i Rufino Carpena, del primer escalafó, i Eduard Morlans i Miquel Ribalta, del segon. Un dels acords de l'Assemblea fou sol·licitar la supressió de les oposicions substituint-les per l'ingrés directe. (275)

La renovació en els càrrecs sembla mínima al llarg d'aquests mesos. Només ens consta que canvià el representant del partit de Puigcerdà, que l'any 1928 ho era Miquel Suñer, substituint Josep Sala.

La Confederació havia establert una Societat de Socors Mutus. Sabem que hi ingressaren com a mutualistes els professors de la Normal gironina Joan Gomis, Joaquim Font i Fargas, i Mn.Jordà.